Володимир Панченко

ПОКИ ГОТУВАВСЯ ЦЕЙ ЗБІРНИК...

Поки готувався цей збірник, усе разюче змінилося в Україні. Від листопада 2013-го аж дотепер – каскад незвичайних подій: Майдан, повалення і втеча узурпатора, втрата Криму, неоголошена війна Росії з Україною, сотні смертей на Донбасі й не тільки там... Розмірений лад життя змінився напруженим, а то й скаженим ритмом. Зосередитися на чомусь іншому, окрім того, що відбувалося з усіма нами, з країною, для дуже багатьох стало майже неможливим. У тім числі й для мене. Свідчення цього – публіцистика тих днів і місяців, на яку мимоволі довелося переключитися, починаючи з неспокійного листопада.

Червоно-чорна торбинка з попелом

«Вернувшись додому, Сооткін взяла клаптик червоного шовку і клаптик чорного, зробила торбинку й зашила туди попіл небіжчика. До торбинки пришила дві стрічки, щоб Уленшпігель завжди міг носити її на шиї. Повісивши йому торбинку, вона сказала:

– Це попіл із серця мого чоловіка. Червоне – це його кров, чорне – це наша туга. Хай він завжди б'є тобі в груди, як вогонь помсти катам.

– Так і буде! – відповів Уленшпігель».

Шарль де Костер. «Легенда про Уленшпігеля»

Історія з Уленшпігелем, якому мати дала в довгу життєву дорогу червоно-чорну (!) торбинку з «попелом із серця» його батька Клааса, вельми повчальна для українців, за спинами яких лишилося трагічне XX століття. Нас так багато винищено в тому проклятому столітті, що зрештою, напевне, постане питання: а що з цим страшним досвідом робити? Може, не переобтяжувати свою пам'ять? Може, залишити все історикам? Може, щоб не травмувати юних душ, «підчистити» шкільні програми, максимально звільнивши їх від гіркого досвіду нації?

Відповідь Шарля де Костера інша: «попіл Клааса» має бити в серце нащадків.

У зв'язку з цим пригадався епізод двадцятирічної давності. У старій кіровоградській (єлисаветградській!) синагозі літній єврей, який займався історією Голокосту, подарував мені кілька підручників, виданих в Ізраїлі для тамтешніх шкіл. Я почав їх гортати і був вражений. Один із них починався з розповіді про утиски євреїв, їх погроми. Згадувався там і Єлисаветград, адже колись тут проходила межа осілості, тож була своя моторошна логіка в тому, що один із перших у Росії великих погромів стався саме в цьому степовому місті.

Хроніка, інфографіка, текстова інформація – усе в підручнику було покликане спочатку зачепити в учнів емоційну струну, викликати неусвідомлений душевний спротив несправедливості й кривдам, а потім змусити їх задуматися над питанням: чому з нами, євреями, таке сталося і що потрібно, аби цього більше ніколи не повторилося?

Не знаю, хто як, а я на боці авторів того ізраїльського підручника, які не тільки не боялися власної історичної пам'яті, а й конструювали її.

Навіть більше: думаю, що вони вчинили точнісінько так само, як мати Уленшпігеля, коли вручала йому червоно-чорну торбинку з «попелом із серця» батька...

Від своєї матері в степовому селі на Одещині я також чув і про Соловки, і про повоєнний голод. Було це на самому початку 1960-х і пізніше повторювалося не раз. Голодомор 1932–1933 років мати не пам'ятала, бо була тоді шести-семирічною дівчинкою, але й те, що, за її словами, пережила Україна в 1947-му, вражало масштабами жахіття. Траплялися навіть випадки людоїдства – і мама, вчителька молодших класів, не вважала, що згадувати про них у розмові з власними дітьми «непедагогічно». Вона взагалі розповідала про пережите без якоїсь спеціальної мети, просто розказувала правду, ніби сама дивуючись, як таке можна було витримати...

Тепер у мене немає сумніву, що тоді, в дитинстві, у своїй Демидівці (нині вона, хоч як боляче, вимирає) я також отримав червоно-чорну торбинку...

А ось відомство Дмитра Табачника вважає, що маленьким українським Уленшпігелям такі «торбинки з попелом» узагалі ні до чого! Не так давно зі шкільних програм вилучили повість Василя Барки «Жовтий князь», написану ним, емігрантом, ще далекого 1963 року десь у горах в Америці, й це подавалося, звісно ж, як вияв турботи про душевне здоров'я дітей. Хоча насправді річ не в тому, а в «зміні курсу»: про Голодомор – якнайменше, істо-

рію взагалі, кажуть нам нові можновладці, слід «радянізувати»... А якщо так, то для чого в програмі той «Жовтий князь»? Він же показує українську реальність 1933 року як страшну «дияволіаду», влаштовану будівниками «нового світу», які зомбують людей казками про вселенське щастя, що ось-ось настане, а самі натомість жирують, брешуть, убивають... Навіщо це маленьким Уленшпігелям?!

Правда про Голодомор 1932–1933 років так важко – крізь десятиліття штучного мовчання – пробивалася до нас, що тільки наприкінці 1980-х про неї стали говорити вголос, із трибун. А перед тим у підсовєтській художній літературі виринали лише окремі деталі й сцени, які нагадували про те, що моє покоління чуло від своїх батьків. Тому й «виловлювали» ми їх так ретельно: то в «Чотирьох бродах» Михайла Стельмаха, то в «Твоїй зорі» Олеся Гончара. Написане ж Василем Баркою залишалося тоді ще за сімома замками...

Дожилися: замків стало менше, проте нові «ключарі» знову побрязкують металом. Може, через те, що базікання комуністів про щастя (у «Жовтому князі») дуже вже нагадують недавні обіцянки соратників міністра освіти про покращення, яке чекає на українців «уже сьогодні»?

...А той ізраїльський підручник, який не йде мені з голови, спонукав задумуватися зрештою не тільки про минуле. Він провокував ставити собі головні запитання, що стосувалися як історії, так і майбутнього. У нашому випадку ланцюжок запитань-відповідей неминуче веде до висновку, що Голодомор був не просто наслідком сталінської тиранії – сама сталінська тиранія стала породженням порочної (бо утопічної!) комуністичної доктрини. Трагедія почалася у той момент, коли в головах деяких відомих інтелектуалів зародилася впевненість, що найкращий інструмент для досягнення вселенського щастя – насилля. Право ж на насилля («диктатуру пролетаріату») комуністи залишили за собою. У конкретних історичних обставинах (початок XX століття, червоно-імперська Росія з її колосальною тиранічною традицією і великодержавною зневагою до «інородців») ця доктринальна причина була фатальною для України: Росія панічно боялася втратити ласий шматок. Тому й пішла на злочин, який історики кваліфікують як убивство Голодомором.

Так було. Відтоді змінилося небагато: нас усе ще бояться «втратити»...

(«Український тиждень», 2013, № 47 від 21 листопада)

Чого не зрозумів Янукович

Те, чого найбільше боявся Янукович, сталося: він отримав Майдан. І це означає, що він нічого не зрозумів.

1. Він не зрозумів, ЯКОЮ країною він править. Коли кілька років тому на київських парканах почали з'являтися написи: «Усьо будєт Донбас», я сприйняв це як жарт. А виявилося, що Янукович, прийшовши до влади, і справді взявся поголовно, по всій Україні, насаджувати «донецьких» і запроваджувати той авторитарний стиль управління державою, до якого звик за роки свого губернаторства. Але Україна – велика і різна, і в ній живе дух демократії, поваги до свободи і гідності. Вона не любить, коли її ламають через коліно.

2. Він не зрозумів, що встановлення в країні режиму беззаконня – це глухий кут для всіх, і для нього самого також. Початком стало рішення щодо зміни Конституції України в неконституційний спосіб і «привласнення» собі тих повноважень, яких йому не надавали виборці. А далі покотилося: Конституційний Суд перетворено на ательє з виконання замовлень Адміністрації Президента; судова система швидко стала пародією на правосуддя. Право фактично скасовано; почалася ера ручного управління.

3. Він не зрозумів, що влада дається не для того, щоб красти. Дуже швидко «вилізли» задавнені, ще з часів «трудного дєтства», комплекси Януковича: пережиті колись травми вимагали увімкнення компенсаторних механізмів. Звідси – феномен межигірського раю, перетворення України на територію, де владарює Сім'я. Янукович став архітектором кланово-олігархічного режиму, держави, в якій царює корпуція.

4. Він не зрозумів, що проблеми в стосунках із Росією, які були за часів Ющенка, пов'язані не тільки зі специфікою самого Ющенка. Після інавгурації Януковича почався «медовий місяць», коли вони з Медведєвим зустрічалися, наче спраглі коханці. Здається, навіть росіяни тоді були здивовані: невже й справді «хахли сдают всьо»? Так з'явилися горезвісні «харківські угоди», про які тепер Янукович не згадує. Може, він таки відчув, що для російської ментальності держава Україна – це, за великим рахунком, якесь непорозуміння? І що Україна для Росії – не більше, ніж кролик для удава. З цього треба й виходити. Але перед тим варто хоч трохи вивчити історію України.

5. Він не зрозумів, що не треба прагнути обдурити всіх, і Росію, і Європу, і власну країну. І що зовнішня політика – не гра в «наперстки», метою якої є вибивання грошей. А євроінтеграція – це життя за правилами, це дотримання цінностей, таких, як вер-

ховенство права, свобода, гідність. Хіба таке – для дуроломної влади «пацанів»?!

6. Він не зрозумів, що парламентаризм є основою демократії, що перетворювати народних депутатів на роботів – небезпечно: буває, й раби бунтують.

7. Він не зрозумів, що нищити малий і середній бізнес, відбирати його для «своїх» – все одно, що підрубувати кореневище національної економіки.

8. Він не зрозумів, що гуманітарна політика – стратегічна річ; що «радянізація» української історії солдатенками й табачниками – глухий кут; що підписання антиконституційного «Закону про мови» працює на розколювання суспільства; що тримати на посаді міністра освіти й науки людину, яка ненавидить українське, – злочин.

9. Він не зрозумів, що у киян (як і в жителів ще цілого ряду міст) не можна відбирати право на самоврядування, що «гауляйтери», розставлені «на місцях», не можуть виражати інтереси територіальних громад.

10. Він не зрозумів, що «садити» Юлю Тимошенко, профануючи при цьому начебто «судові рішення», означає стати заручником власних страхів і мстивості.

А що в Януковича чимало «фобій» – факт. У критичні для країни моменти він «зникає», замовкає. Так було, коли Янукович надовго «пропав» під час останніх парламентських виборів: тоді бал правили фальсифікатори, бритоголові і «Беркут». Ось і зараз, коли я пишу ці рядки (понеділок, дев'ята година ранку) межигірський самітник мовчить.

В історії таке буває: диктатори (чи квазі-диктатори) дуже швидко, з допомогою вірнопідданого оточення, впадають в ілюзію, що вони сильні і що їх любить народ. А потім, коли пелена ілюзій раптом злітає, виявляється, що вони безнадійно самотні і що життя пішло далі. Без них.

(«День», 2013, 3 грудня)

«Як упав же він…»
У Києві знесено пам'ятник Леніну

Взагалі-то, пам'ятники встановлюють і демонтують за рішеннями територіальних громад, волю яких представляють органи місцевого самоврядування. Але чи є нині в столиці України такі органи? Відповідь очевидна: немає.

У Києві немає міського голови, немає і легітимної Київради. Адже, як відомо, п'ятирічний термін повноважень міської ради за-

кінчився ще 2 червня ц. р. А Конституція України не передбачає, що він може бути продовжений (ст. 141 Основного Закону чітко визначає термін повноважень органів місцевої влади: п'ять років – і ні днем більше). Тим часом 30 травня ц. р. Конституційний Суд ухвалив рішення, згідно з яким «усі чергові вибори депутатів Верховної Ради, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, сільських, селищних, міських, районних, обласних рад та сільських, селищних, міських голів, обраних на чергових чи позачергових виборах, відбуваються одночасно на всій території України в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень рад або голів, обраних на чергових виборах 31 жовтня 2010 року».

Проте навіть після цього вельми і вельми сумнівного рішення Верховна Рада мала право призначити в Києві **позачергові** вибори, – з тим, щоб у 2015-му відбулися **чергові**.

Влада, однак, вирішила йти протоптаним шахрайським шляхом: натиснувши на потрібні «судові» важелі, вона «доточила» старій Київраді ще два роки існування. І в гробу вона бачила Конституцію України!

Право громадян вибирати й обиратися до органів місцевого самоврядування, передбачене ст. 38 Конституції України, було, отже, порушено. З морально-політичного ж погляду відбувся акт зневаги до киян, їх шантажу. Тож коли тепер у стихійний спосіб, на хвилі масових протестів сталося знесення пам'ятника Леніну, ми повинні бачити глибинні причини цієї події. І не лише цієї: ДЕРЖАВА ПОСТІЙНО ШАНТАЖУЄ СУСПІЛЬСТВО.

Дошантажувалася.

Я не в захопленні від дій «свободівців», які знесли пам'ятник. Серед іншого, й тому, що таким чином розпорошується енергія боротьби: замість того, щоб говорити про Януковича і його владу, у мережі тепер кинулися сперечатися про Леніна. Оцінки того, що сталося на Бесарабці увечері 9 грудня, розійшлися навіть у середовищі євромайданівців. Як гадаєте, кому це на руку?

Якщо ж абстрагуватися від особливостей моменту і від того способу, в який було повержено київського Ілліча, то, за великим історичним рахунком, у столиці країни, що претендує на статус європейської, символам комуністичного тоталітаризму не місце. Є приклад пострадянських країн: пам'ятники більшовицьким вождям краще виставляти у спеціально відведених для цього місцях.

Ленін – творець червоної імперії; з його іменем пов'язано багато лихого, що було вчинено більшовиками в Україні. Починаючи від першої окупації, здійсненої в грудні 1917 – січні 1918 рр., коли «муравйовці» заливали Київ кров'ю, – і до голодомору та репресій, здійснених ідейним спадкоємцем Леніна Йосифом Сталіним.

Тому я б не хотів, щоб Ленін «повернувся» у Київ.

Пологи – річ болісна, і якщо знімати їх на камеру, багато хто відверне очі. Але мине час – забудуться деталі, спадуть політичні пристрасті, і знесення останнього київського пам'ятника Леніну сприйматиметься передусім як факт нашого тяжкого прощання із власним тоталітарним минулим.

(«День», 2013, 9 грудня)

«Україно! Ти – моя молитва...» 50 років тому не стало Василя Симоненка

На київському Євромайдані час од часу звучать рядки Симоненкових віршів. І щоразу виникає враження, що писалися вони не півстоліття тому, а в наші майданівські дні:

Ви, байстрюки катів осатанілих,
Не забувайте, виродки, ніде:
Народ мій є! В його волячих жилах
Козацька кров пульсує і гуде!

Це – грудень 1962 року:
А ось грудень 1961-го:

Україно! Ти – моя молитва,
Ти моя розпука вікова...
Гримотить над світом люта битва
За твоє життя, твої права...

Справді, все довкола – як у Василя Симоненка: таки пульсує і гуде козацька кров народу, приниженого новітніми байстрюками при владі; таки не вщухає битва за Україну...

У чистому й пронизливому голосі поета, який сповідався на велелюдді від себе й цілого покоління молодих ідеалістів-шістдесятників, вчувається Шевченкове: «Та не однаково мені, як Україну злії люде присплять, лукаві...» Симоненко – речник шевченківської традиції в українській поезії кінця 1950-х – початку 1960-х. Його вустами в час післясталінської «відлиги» озвучувалися думки й почуття, що виражали національний біль і воскресний дух українства. Разом із поетами-ровесниками він бунтував проти тоталітарної зневаги до людини, беручи на себе добровільну ношу її оборонця і повпреда. Багато Симоненкових віршів – це величаль-

на «простій людині»; це пристрасне, аж до екзальтації, обстоювання самоцінності кожного «маленького» «Я»; це декларування його складності, стражденності й унікальності...

У часи моєї студентської молодості, що почалася далекого 1970 року в Одесі, поезія Василя Симоненка жила не так в університетських аудиторіях, як у наших гуртожитках на березі Чорного моря. Симоненком зачитувалися. Його вірші ходили по руках, причому ми знали, що є серед них і недруковані, чи й навіть заборонені. Намагалися «виловити» в букіністичних магазинах збірки Василя Симоненка «Тиша і грім» (1962), «Земне тяжіння» (1964), «Вино з троянд» (1965), «Поезії» (1966), – проте марно (про здійснене Іваном Кошелівцем мюнхенське видання Симоненкового вибраного – «Берег чекань», 1965 р., – думаю, ніхто з нас узагалі не знав). Старшокурсники поширювали переписаний од руки щоденник поета «Окрайці думок». А десь чи не 1971 року вони ж таки, разом зі студентами інших вишів, влаштували вечір пам'яті Василя Симоненка, на якому звучали й недруковані та цензуровані вірші. І був неабиякий розголос; і хвилювався деканат; і ходили розмови, що зовсім невипадково кафедру на сцені організатори вечора обтягли блакитним полотном, – поруч із золотистою завісою вона сполучалася – уявляєте таке?! – в крамольну синьо-жовту гармонію...

Одне слово, ім'я Симоненка для мого покоління довгий час було напівзабороненим, оповитим якоюсь таємницею. Гострота цього відчуття посилилася після того, як у Києві скасували видання збірки В. Симоненка «Лебеді материнства», що мала вийти з передмовою Олеся Гончара. Гончар свій текст друкував кілька разів, демонстративно вказуючи: це – передмова до збірки «Лебеді материнства». Ми, студенти, шукали ту збірку – і не могли знайти. Тому робили висновок: «Лебедів...» не пропустили... Часи були похмурі, влада переслідувала українських інтелектуалів. Хвиля репресій прокотилася і в нашій Одесі...

Зазнав репресій і Василь Симоненко. Посмертно. Підозріливе ставлення до поета санкціонував зловісний академік-сталініст Микола Шамота, який тоді очолював Інститут літератури Академії наук України. Йому, як і всьому партійному офіціозу, слова поета «Україно! Ти – моя молитва» видавалися загрозою радянській уніфікації. Та й хіба тільки ЦІ слова? У поезії Симоненка билося гаряче серце неубієнної України, – шамоти це відчували. Тому й поспішали затаврувати патріотичне почуття поета-українця, називаючи любов до свого – «буржуазним націоналізмом»...

Як стверджують друзі Симоненка, улітку 1962 року на залізничному вокзалі в Смілі (станція ім. Шевченка) він був затриманий і

побитий працівниками транспортної міліції. Історія досить туманна, проте факт залишається фактом: через півтора року Симоненка не стало. Не знаю, чи побиття і смерть якось пов'язані між собою, – помирав 28-річний черкаський журналіст, власкор «Робітничої газети» Василь Симоненко від раку. Три місяці він не виходив із лікарні, згасаючи на очах у медиків, рідних і друзів.

Попереду було безсмертя: правдомовна, відкрито-сповідальна, патетична, саркастично-гротескна, ніжна лірика Василя Симоненка надовго перетривала час, що його доля відвела самому поетові. Євромайдан це рішуче підтвердив.

(«Український тиждень», 2013, № 51 від 20 грудня)

Відкритий лист народним депутатам України Сергію Тігіпку і Юрію Мірошниченку

Панове Тігіпко і Мірошниченко!

Звертаюся до вас як до провідників політики Віктора Януковича – політики, що поставила Україну на межу громадянської війни і розколу країни. Ніколи досі, за жодного з Президентів, у Києві не було вуличних боїв – тепер вони стали реальністю.

Ви теж несете за це персональну відповідальність. Адже своїми політичними діями, голосуванням у парламенті ви сприяли узурпації влади Президентом України.

У вересні 2010 року у неконституційний спосіб, без участі парламенту, було змінено конституційний лад у нашій державі – і ви, народні депутати, зобов'язані були захищати Основний Закон.

Обіцяні владою (отже – і вами персонально) реформи обернулися встановленням в Україні режиму беззаконня. Правосуддя скомпрометоване корупцією і замовними рішеннями. Прокуратура перетворилася на репресивний орган, якого побутові конфлікти у родинах політичних опонентів режиму цікавлять більше, ніж корупційні дії можновладців. Правоохоронні органи перестали захищати закон – вони обслуговують вас, владу, залишаючи громадян наодинці з відчаєм і відчуттям власної безправності.

Обіцяні економічні реформи призвели до крайнього зубожіння бідних і нечуваного збагачення багатих, особливо тих, які наближені до Президента. У підприємців відбирають бізнес, середній клас знищується. Натомість олігархічні клани стають ненаситними.

Ви провалили декларований курс на євроінтеграцію, і тепер устами прем'єра мимрите щось про небажання вступати в жоден союз. За безвідповідальні дії, злочинні за своєю суттю, ніхто з високопоставлених чиновників не покараний. Ви, влада, почали таємні ігри з Росією, які у близькій перспективі загрожують Україні втратою незалежності, перетворенням її на фрагмент євразійського простору.

Ви відповідальні за знищення самоврядування у низці міст України з Києвом включно. У столиці немає легітимних органів влади – міського голови і депутатів. Ви боялися програти вибори – і, замість того, щоб цілком законно призначити позачергові вибори, пішли шляхом шахрайських юридичних маніпуляцій, робляючи ставку на призначених «гауляйтерів».

Ви – разом із Президентом – ламаєте народ через коліно. Ніякого діалогу із суспільством влада не веде – вона діє тупо-жорстоко, все більше скочуючись до репресій, аж до побиття «Беркутом» мирних протестувальників (події в ніч з 29 на 30 листопада). В основі такої політики – банальний страх втратити награбоване, більші й менші межигір'я, і небажання втікати гуди, де ваша нерухомість і ваші рахунки.

16 січня ви, порушуючи чинне законодавство і Конституцію, проголосували за драконівські закони, які фактично запроваджують диктатуру, перетворюють Україну на лукашенківську Білорусь. Відтепер ви шукатимете по всій Україні «іноземних агентів», але пошукайте їх краще у своїй фракції.

Влада, яка зруйнувала право, яка встановила режим беззаконня, не може вимагати від громадян законослухняності. Тому ви й отримали Майдан, а тепер і протести, що, на жаль, виходять за рамки мирних форм. Це – відчай громадян, яким втрачати нічого. Майдан – це далеко не тільки ті, хто підтримує опозиційних політиків. Це частина громадянського суспільства, яка не хоче бути бидлом і яку вперто не чує той, хто обіцяв «почути кожного».

І все-таки, я, один із тих, хто 24 серпня 1991 р. голосував у Верховній Раді за незалежність України, звертаюся саме до вас, сподіваючись, що ви розумієте масштаби можливої катастрофи. Україна потребує кардинальних політичних реформ, які б повернули її на демократичний шлях розвитку. Але для того, щоб такі реформи стали можливими, потрібна нова парламентська більшість. Не та, в якій правлять бал «біснуваті» колісниченки й царьови. Тому закликаю вас схаменутися, вийти з фракції партії регіонів і разом з іншими «регіоналами», які не втратили почуття відповідальності, взяти участь у створенні якісно іншої, нової парламентської більшості. Для початку скасуйте лже-закони, «прийняті» 16 січня.

А вслід за цим має початися глибоке реформування неефективної, прогнилої, порочної політичної системи. Тільки така політреформа може бути альтернативою тому безумству, до якого призвела самозгубна політика Януковича.

Іншого не дано.

Ваш вибір – між страхом і відповідальністю. Хотілося б вірити, що ви знайдете в собі мужність зробити його.

Володимир Панченко, народний депутат 1990–1994 рр.
21 січня 2014 р.
(«День», 2014, 24–25 січня)

Безвідповідальність

Якщо у ТАКИЙ час Верховна Рада відпочиває, то кому вона потрібна?

Верховна Рада, вищий законодавчий орган України, відпочиває. На вулицях столиці проливається кров, є людські жертви, а більшість парламентарів поховалася, як щурі. Замість того, щоб терміново зібратися на позачергову сесію і зробити все для відвернення подальшого розгортання трагедії.

Спікер Володимир Рибак промимрив щось про потребу «генеральної уборки страны», – ну і що далі? Він же не останній «прибиральник», – нехай терміново вирушає на робоче місце і робить усе, щоб рятувати країну. Тим паче, що й сам доклався до того, щоб перетворити Україну на султанат.

На превеликий жаль, парламент рік за роком деградує, демонструючи суспільству свою катастрофічну безвідповідальність. Безалаберність у підготовці й проходженні законопроектів, порушення регламенту й навіть конституційних вимог, бездумне «кнопкодавство», цілковите ігнорування думки опозиції, – усе це вже стало «нормою».

А тут ще й оті горезвісні «закони про диктатуру»... Вони на совісті кожного з тих, хто за них голосував. У тім числі й Анатолія Кінаха, який тепер ось повчає своїми традиційно «круглими» фразами: «треба, щоб влада, опозиція та громадські організації зрозуміли масштаби загроз» (*«День» від 23 січня 2014 р.*). А ви ж хіба не влада, товаришу регіонале?! Хіба не ви тягли руку догори 16 січня, знаючи (знаючи!), що самі закони, за які ви голосуєте, нікчемні й провокативні, а процедура їх прийняття – незаконна?

Я не дивуюся «біснуватим», але про що думав 16 січня Володимир Макеєнко, з яким ми в 1991 р. разом голосували за незалеж-

ність і демократію? Що змусило Ігоря Єремеєва, чиї парламентські виступи не раз здавалися мені цілком конструктивними, віддати свій голос «за диктатуру»? Куди «провалився» екс-кандидат у президенти Сергій Тігіпко з його обіцянкою «сильної України»? Що сталося з колишнім «нашоукраїнцем» Віктором Бондарем?

Одне з двох: або це безвідповідальний «сон розуму», або ж заціпеніння від страху. Може, вже настав час для тих депутатів-регіоналів, які «при пам'яті», порозмовляти зі своєю совістю, «розлучитися» з «біснуватими» – і створити іншу, якісно нову парламентську більшість, яка б негайно взялася за радикальне реформування прогнилої політичної системи?

А тепер про парламентську опозицію. Час уже і їй зрозуміти, що блокування роботи Верховної Ради нічого не дає: щоразу виходить навіть гірше, ніж могло б бути без блокування. Я розумію, що їм не раз доводиться мати справу з шахрайськими методами політичних опонентів, – проте все одно: потрібно значно краще працювати на стадії підготовки законопроектів. Потрібно здійснювати «човникову дипломатію», працюючи з позафракційними депутатами, а також із тими регіоналами, яким ще не затьмарило здоровий глузд. Варто було б відродити у парламенті Народну Раду (на зразок тієї, яка в 1990–1991 рр. мала вирішальний вплив на хід політичних подій), відчинивши до неї двері для тих депутатів з інших фракцій, які не бажають бути рабами Банкової...

Але все це – пропозиції на довготривалу перспективу.

Зараз же – терміново скликайте позачергову сесію! Скасовуйте для початку закони «від 16 січня» і приймайте постанови й закони, які відведуть Україну від провалля.

(«День», 2014, 24–25 січня)

«Європа мовчала...»

ПАМ'ЯТАЙ
Коли Україна за право життя
З катами боролась, жила і вмирала,
І ждала, хотіла лише співчуття,
Європа мовчала.

Коли Україна в нерівній борьбі
Вся сходила кров'ю і слізьми стікала
І дружної помочі ждала собі,
Європа мовчала.

Коли Україна в залізнім ярмі
Робила на пана і в ранах орала,
Коли ворушились і скелі німі,
Європа мовчала.

Коли Україна криваві жнива
Зібравши для ката, сама умирала
І з голоду навіть згубила слова,
Європа мовчала.

Коли Україна життя прокляла
І ціла могилою стала,
Як сльози котились і в демона зла,
Європа мовчала.

Олександр Олесь
22 серпня 1931 року

«Європа мовчала...» Цей гіркий і, водночас, драматичний рефрен поета-емігранта Олександра Олеся з'явився у його вірші «Пам'ятай» у серпні 1931 року. Жив тоді Олесь посеред Європи, у Чехословаччині, отож мав можливість «ізсередини» бачити, як сприймалося там усе, що відбувалося в його рідній Україні. Очевидно, саме тоді він особливо гостро відчув, що ніхто за українців не вирішить їхніх великих і малих проблем, якщо їх не вирішать самі українці.

Коротка історія УНР завершилася десять років перед тим, а доба сталінського «великого перелому», що почалася в 1929 р., віщувала для його, Олесевої, нації страшне лихо. Саме в 1929 р. почався «процес СВУ», що поклав початок масовому винищенню української інтелігенції. Примусова колективізація підтинала кореневище селянства, винищуючи «як клас» найбільш хазяйновиту його частину. Через рік-два Україну коситиме Голодомор...

Очевидно, був момент, коли покоління О. Олеся жило сподіваннями на те, що «Європа нам допоможе». Проте... Не варто думати, що хтось дуже любить слабких, казав Михайло Драгоманов. Так було, так є й тепер.

Ось щойно група українських письменників звернулася до посла США в Україні з листом, згадавши в ньому й ті епізоди історії, коли «держави Антанти підтримали не молоду українську демократію, а російський імперіалізм», а «США встановили дипломатичні відносини з Совєтським Союзом» саме в розпал Голодомору (1933 р.). Суть докору в тому, що, не допомігши нам, Європа і США додали й собі головного болю, адже своїм ухильним мовчанням

вони тільки укріпили більшовицький режим. Так і нині: якщо в Україні розігрується російський сценарій, то що в цьому доброго для Європи, яка мовчить?

«Дійте», – закликали письменники посла.

Сказати, що Європа – мовчить, ніби й не випадає, проте і я вже втомився читати рядки в Інтернеті: «ми глибоко стурбовані»... «ми занепокоєні»... «ми уважно стежимо»... Хіба Європа не має більш дієвих інструментів впливу на тих, хто хоче остаточно перетворити Україну на султанат, не зупиняючись навіть перед кровопролиттям? І хіба вона не зацікавлена в тому, щоб мати поруч демократичну країну, а не фрагмент євразійського простору?

Дійте, братове європейці.

Що ж до нас, то ми не знімаємо з себе обов'язку бути сильними.

(«День», 2014, 24–25 січня)

Звернення до депутатів Кіровоградської обласної ради

Шановні колеги!

Кіровоградські друзі розповіли мені, що вас зібрали для того, щоб ви висловили підтримку Віктору Януковичу і його політиці. Політиці, яка за неповних чотири роки зробила бідних іще біднішими, а багатих, особливо тих, хто при владі, – іще багатшими.

Янукович пішов шляхом узурпації влади: у 2010 р. він присягав на іншій Конституції, яка не давала йому диктаторських повноважень. Він установив режим безмежної особистої влади, кинувши країну в темряву корупції і беззаконня. Наслідком стала глибока економічна й політична криза, громадянські протистояння, кров на вулицях столиці і загроза втрати незалежності.

Ви готові своїм голосуванням підтримати цей режим?

Як свідчить історія, усі диктатури приречені на безславний кінець. Так буде і з Януковичем.

Як ваш земляк, як людина, яка в 1990–1998 роках працювала в цьому ж залі як депутат від Кіровограда, закликаю вас не голосувати за підтримку політики Віктора Януковича.

Україна потребує не консервування прогнилої політичної системи, а її глибокого реформування.

Ненасильству, суспільному порозумінню, законності – так!

Диктатурі – рішуче ні!

Прошу вас: не осоромте своїх дітей, не відбирайте у них майбутнє.

З надією

Володимир Панченко,
народний депутат України I скликання від м. Кіровограда,
професор Національного університету
«Києво-Могилянська академія»
2014, 24 січня

Діагноз: узурпація влади + корупція

Конституційний суд як загроза національній безпеці

Лікування хвороби завжди починається з діагнозу. Навряд чи в когось із тих, хто аналізує політичну ситуацію в Україні, є сумніви, що корінь зла – узурпація влади Віктором Януковичем і тотальна корупція.

Залишимо психоаналітикам та історикам можливість з'ясовувати, як дитячі травми, перенесені в 1950–1960-ті рр. одним відомим єнакієвцем, з роками, коли хвиля обставин винесла його на посаду Президента великої європейської країни, зіграли злий жарт із самою цією країною. «Трудное детство», злидні, кримінальні «забави», зона, відчуття власної ущебності – усе це стало доброю поживою для формування відповідних комплексів. У таких випадках неодмінно включаються компенсаторні механізми: ірраціональне прагнення великого, безумного багатства і нечуваних владних повноважень.

Оце і є головна проблема України 2010–2014 років, і називається вона – Віктор Янукович.

Скільки б не говорили нам його високопоставлені підлабузники, що мільйони повсталих громадян, які захищають свої права і, за великим рахунком, майбутнє України, – це зграї «екстремістів», можемо не сумніватися, що насправді до масових протестів і кровопролиття країну довели Узурпатор і його присні. Вони не зрозуміли, що диктатури в XXI столітті – це анахронізм, страшна архаїка, яка нічим добрим не закінчується.

Дивно, що в цьому контексті рідко згадується Конституційний Суд України: адже це він поклав початок Великої Узурпації. Перелік його «гріхів» перед Конституцією довгий; нагадаю лише про два фатальні рішення 2010 року.

6 квітня 2010 р. КС надав народним депутатам право ставати парламентськими «тушками», хоча в 2008 р. він, КС України, прийняв із цього питання цілком протилежне рішення! Так було узаконено фракцію Партії регіонів, «підживлену» перебіжчиками з інших фракцій.

Чи хтось сумнівається, що КС виконав політичне замовлення Адміністрації Президента, головним юристом якої тоді була Олена Лукаш? Як наслідок – той баланс, що визначався волевиявленням народу під час виборів, у парламенті порушувався. Шляхом юридичних маніпуляцій, у яких узяв участь КС, воля виборців була зневажена, а результати виборів – викривлені.

Другий епізод: 30 вересня 2010 р. 16 суддів КС – їхні імена відомі, як і імена двох суддів, які висловили окрему думку, – змінили конституційний лад в Україні. З того моменту Конституція 2004 року перестала діяти, а Янукович отримав повноваження, яких йому не надав народ, – той самий, який, згідно з Конституцією, і є «єдиним джерелом влади». Зроблено це було в обхід Верховної Ради, чого Конституція не допускає.

Рішення КС стали початком тяжкої політичної «хвороби», що призвела до узурпації влади з усіма її наслідками, в т. ч. й до небаченої корупції. Знаменно, що один із суддів КС, Віктор Шишкін, у своїй «окремій думці» попереджав про небезпеку прийнятого рішення: «здійснивши конституційний перегляд існуючого устрою влади в державі, (КС) перебрав на себе повноваження установчої влади в державі». «Перегляд існуючого устрою влади в держави» і перебирання на себе повноважень установчої влади (себто, Верховної Ради. – *В. П.*) – це і є шлях до узурпації.

Після того КС ще не раз приймав рішення, які інакше, ніж замовними, назвати важко. Тим самим він, Конституційний Суд, став джерелом загрози національній безпеці України.

Врятувати ситуацію може парламент

Переговори між Президентом і опозицією поки що нагадують гру, в якій ніхто не довіряє нікому. Лідери опозиції не відмовились від відповідальності, проте взяти її на себе погодилися тільки за певних умов, зокрема – після повернення до Конституції 2004 року. По-іншому й бути не могло: стати зараз прем'єр-міністром (підлеглим Януковича!) може тільки політичний самогубець.

Не думаю, що розрядити ситуацію можна тільки переговорами на Банковій. Настає час Верховної Ради. Саме вона може досить швидко зняти напругу і почати реформування нині сущої жахли-

вої політичної системи. Проте статися це може лише в тому разі, якщо швидко, не пізніше понеділка (27 січня), сформується нова парламентська більшість. Фактично саме до цього запросили своїх колег позафракційні народні депутати, що добре.

Тепер усе залежить від поведінки регіоналів і опозиції.

Перша небезпека: у фракціях ПР не знайдеться достатньо відповідальних людей, готових заради порятунку країни піти всупереч волі «яструбів» із Банкової.

Друга небезпека: опозиція стане в позу і проігнорує процеси, що відбуваються у парламенті.

Щоб уникнути цих небезпек, важливо негайно відшукати точки дотику, сформулювати ті кроки, які потрібно буде зробити на позачерговій сесії вже 28 січня.

Вони очевидні:

- відставка уряду М. Азарова;
- скасування законів «про диктатуру» (у жодному разі не можна їх «ремонтувати», тим паче, руками таких політичних пройдисвітів, як Володимир Олійник).

Ці два рішення уже будуть добрим початком. Після цього потрібно знайти шлях повернення до Конституції 2004 року. Це непросто. Але третього не дано: для початку можна прийняти принаймні постанову, яка б декларувала волю парламенту щодо встановлення парламентсько-президентської республіки замість президентської.

Серед невідкладних рішень ВР має бути також постанова з політичною оцінкою того, що відбувається в Україні. Від точності цієї оцінки, яка не може зводитися лише до осуду дій екстремістів, залежить усе інше: депутати не мають права не бачити, що головна причина лиха – узурпація влади і корупція. Потрібен правовий акт щодо звільнення усіх арештованих: виходити слід з того, що в умовах, коли влада зруйнувала право, неможливо вимагати від громадян законослухняності.

А далі народні депутати мають виробити план глибокої політреформи:

- нова ЦВК з іншими принципами її формування;
- новий КС із іншими принципами його формування;
- нова прокуратура з іншими функціями;
- кардинальне реформування прогнилої судової системи;
- реформування правоохоронних органів;
- призначення позачергових місцевих виборів у Києві та інших містах, де немає міських голів.

І, нарешті, найважче: у 2014 р. треба провести вибори Президента України.

Очевидно, що реальний порядок денний набагато довший; кажу лише про найбільш пекуче. Народні депутати повинні забути про якісь «канікули» чи «роботу в округах»: сидіть і працюйте. Пам'ятайте, що зараз якщо не все, то майже все залежить від вас. Не дайте правити бал у ВР «біснуватим».

(Сайт «Гречка» (Кіровоград), 2014, 28 січня)

«Зачистка» по-кіровоградськи

1. Облрада шантажує

Політичне життя Кіровограда не так часто потрапляє в поле зору столичних ЗМІ: вважається, що степовий обласний центр – досить спокійне місто. Хоча це не зовсім так. Варто згадати хоч би резонансну історію 2004 року, коли про бунт кіровоградців проти цинічних фальсифікацій на виборчому окрузі № 100, влаштованих владою, аби «протягти» Віктора Януковича у Президенти, говорила вся Україна.

Тепер знову настав час політичних загострень – хвиля масових протестів проти узурпації влади Януковичем та проти шаленої корупції докотилася і до Кіровограда. Кульмінацією стали події 25–28 січня. Напруга різко зросла після того, як обласна рада, аби відрапортувати Банковій, прийняла звернення, яким підтримала політику Януковича, засудивши майданівський «екстремізм». Утім, «прийняла» – не зовсім точне слово, адже спочатку рішення не набрало потрібної кількості голосів. Після цього голова облради Микола Ковальчук вирішив скористатися досвідом Ігоря Калетника: повторне голосування відбувалося вже в «ручному» режимі. Ще б пак: як розповів мені народний депутат від «Батьківщини» Валерій Кальченко, перед початком сесії в кабінеті голови обласної держадміністрації Андрія Ніколаєнка чатували всі головні «силовики» й «правоохоронці» області – прокурор Кіровоградщини та очільники обласних управлінь СБУ і МВС. Їм теж потрібно було терміново рапортувати «нагору», що «заходів ужито»...

У цей час приміщення обласної ради пікетували близько півтисячі «євромайданівців»; на противагу їм влада виставила три сотні «антимайданівців» із прапорами Партії регіонів, – переважно, робітників підприємств нардепа Станіслава Берьозкіна. Були сутички. «Євромайданівці» намагалися їм запобігти (якогось молодика, який ховав під курткою обмотану скетчем арматуру, вивели з натовпу); потім втрутилася міліція, виставивши кордон між групами протестувальників.

Двоє нардепів-регіоналів намагалися пафосно закликати тих, хто вийшов на майдан, утриматися від насильницьких дій, проте одного з них, Віталія Грушевського, який 16 січня голосував за драконівські закони, мітингувальники слухати не захотіли. Як і голову обласної ради Ковальчука, – він теж отримав свою порцію «ганьби!» То була розплата невдоволених кіровоградців за його намагання будь-що догодити Банковій.

2. 26 січня: мішки з піском у вікнах держадміністрації

25 січня увечері голова облдержадміністрації Андрій Ніколаєнко налякав кіровоградців тим, що на місто насуваються «спеціально підготовлені бойові групи з інших регіонів України», які завтра будуть штурмувати приміщення на площі Кірова, де розміщені органи влади. Проте незабаром стало зрозуміло, що губернаторські страхи дуже перебільшені, оскільки насправді «чужаки» у місті якщо й з'явилися, то зовсім не ті, про яких казав наляканий есбеушниками Ніколаєнко. Місцеві сайти раз у раз повідомляли, що на вулиці Дзержинського, неподалік від Кіровоградської обласної ради, стоять автобуси з молодиками характерної зовнішності. Прихисток «тітушкам» дали обласна податкова інспекція, третя лікарня та супермаркети АТБ. Міліція на сумнівні «забави» гостей не реагувала; свідки стверджували, що чули від прибульців: «Завтра (26-го. – *В. П.*) тут последний день, а потом валим на Винницу».

У неділю вранці Кіровоград був здивований тим, що всі фасадні вікна будівлі ОДА виявилися затуленими... мішками з піском! Рядові держслужбовці виносили звідти коробки з документацією, перебазовуючи їх на вулицю Дзержинського, 84. На порозі ж півсотня курсантів внутрішніх військ у повній амуніції гриміла щитами: тренувалася, демонструючи місцевому люду свою «грізну» потугу. На підмогу курсантам владці звезли з півтори сотні «тітушок», які гуртувалися купками осіб по 20-30 неподалік від центральної площі. Їх легко розпізнавали за георгіївськими стрічками й жовтими чи жовтогарячими будівельними рукавицями.

Незвична картинка лише підігріла цікавість кіровоградців до того, що відбувається: влада здуру сама забезпечила «рекламу». На площу почали сходитися люди. Активісти Євромайдану гуртувалися перед пам'ятником Кірову, потойбіч же почали збиратися звезені з районів бюджетники-антимайданівці. Дехто з них навіть гримав табличку з назвою свого району. Усього «захисників влади» – курсантів, «тітушок» і бюджетників – набралося близько тисячі. Якийсь час вони слухали музику, а потім, замерзши, почали «розсмоктуватися», адже запланований мітинг Євромайдану було призначено аж на 12 год.

На цей час на площу Кірова зійшлося від 3 до 5 тисяч кіровоградців. Проте штурмувати адміністрацію ніхто й не збирався, тим паче, що найбільших «радикалів» міліція устигла ізолювати від подій. У помешканнях очільників ВО «Свобода» Олега Ромащенка та Сергія Запорожана провели обшук, а їх самих спозаранку просто з ліжка відправили до відділків міліції.

І все ж, без сутичок не обійшлося. Пролилася навіть перша кров, хоча чоловіки з обох боків від пам'ятника, узявшись за руки, стали щитом, аби відтіснити «тітушок». Зчинилася тиснява, найбільш агресивні почали «працювати» кулаками й ногами. Між кіровоградськими футбольними «ультрас» і привозними «тітушками» зчинилася бійка, яку, втім, швидко пригасили «євромайданівці». Міліція у сутички не втручалася, а на звернення до неї із проханням затримати «бандитів з молотками» ніяк не реагувала.

Кіровоградські події, отож, підтвердили те, про що знає вся країна: *влада, міліція і «тітушки»* – одне ціле, такий собі «тріумвірат», який живе і діє за своїми неписаними законами.

3. Репресії

Наступні два дні так звані правоохоронні органи займалися тотальною «зачисткою» міста від опозиціонерів. Картина великої «битви» з «екстремістами» у «маленькому Парижі» (як часом називають свій Кіровоград його мешканці) вражає не менше, ніж дніпропетровські чи харківські політичні «сафарі».

Найбільших втрат зазнала місцева «Свобода»: від 4 до 15 діб арешту отримали Ігор Якименко, Ігор Деркач, Святослав Коваль та Максим Гуцалюк. Годову міської організації «УДАРу» Сергія Горбовського і бізнесмена й громадського активіста Миколу Онула засуджено до утримання під арештом у СІЗО протягом 15 діб. Активіст Євромайдану, депутат Кіровської райради Микола Гречуха та керівник кіровоградського Автомайдану й організації «ДАІ не ДАЙ» Віталій Коваль загратовані на 13 діб.

Найбільший же шок у місті викликали рішення Кіровського суду, згідно з якими до СІЗО на 60 (!) діб відправлено голову Кіровоградської обласної організації «Просвіта», 37-річного доцента державного університету ім. В. Винниченка Олександра Ратушняка та Віталія Єгорова, лідера «ультрас» кіровоградської «Зірки». Ратушняку спочатку «шили» ст. 296 – хуліганство, проте вже близько 16 год. автор цих рядків отримав від нього есемеску такого змісту: «Сьогодні суд. Кіровський. Світить 60 діб арешту. Участь у масових заворушеннях». Як бачимо, так і сталося. Кіровський суд не став слухати свідків Олександра, взявши до уваги лише свідчення трьох «грифонівців» – до речі, відсутніх у залі. Прохання професо-

ра Григорія Клочека, керівника обласної письменницької організації Василя Бондаря та депутата обласної ради Ірини Малик, готових узяти О. Ратушняка на поруки, суд відхилив.

Зауважу: рішення приймалося через кілька годин після того, як Верховна Рада скасувала свої провокативно-дурнуваті «закони».

Але – боротьба триває. Своїми діями влада тільки підігріває ненависне ставлення людей до себе. Складається враження, що її більші й дрібніші очільники не відають, що творять. Хоч би той-таки голова Кіровоградської обласної ради Микола Ковальчук, який, виступаючи днями на мітингу прихильників «регіоналів», заявив таке: «Ми не можемо бути європейською державою, тому що ми поки що маємо не обличчя Європи, а *ми маємо обличчя банди!*».

Що ж, таки правду сказав чоловік, хоч і мимоволі.

(«Український тиждень», 2014, № 5 від 30 січня)

«Он рядом, и с ним легче...»

Киевский филолог Владимир Панченко – о поэзии Тараса Шевченко, национальной гордости и историческом самосознании «малороссов»

Летом 1843 года, вернувшись из Санкт-Петербурга на Украину после 14-летней разлуки с родиной, молодой художник Тарас Шевченко был удивлен блестящим приемом, оказанным ему во многих домах левобережного дворянства. На балу у графини Татьяны Волховской в ее полтавском имении, к примеру, юные панночки, которых старательно приучали к французскому языку, наизусть читали гостю отрывки из его поэтических произведений!

Мемуаристы свидетельствуют: «Кобзарь», изданный в Петербурге в 1840 году, передавали из рук в руки; поэзия Шевченко «разбудила апатию и вызвала любовь к родному слову». Казалось бы, Малороссия давно уже «растворилась» в имперском пространстве; потомки представителей казацкой старшины превратились в российское дворянство; украинскому языку отведена роль «мужицкого» наречия, недостойного быть языком самодостаточной литературы, – а вот, поди ж ты, что-то все же происходило с этими непонятными «хохлами» с их пресловутой «малороссийской шатостью» (склонностью к бунтам. – *Ред.*).

А происходило то, что в 1825 году историк Николай Маркевич обещал в письме автору поэм «Войнаровский» и «Наливайко»

Кондратию Рылееву: «Вы еще найдете живым у нас дух Полуботка». Да, дух Полуботка – предания-мечты о бывшей Гетманщине, казацких временах, утраченной автономии – продолжал жить в среде наследников старшины XVII–XVIII веков. Можно даже говорить о феномене «двойной идентичности»: в домах Скоропадских, Кочубеев, Капнистов, Полуботков, Галаганов понимали, что их «отечество» – Россия, но «родина» – Украина.

Поэзия Тараса Шевченко потому и задевала многих его украинских современников, что своей страстью, болью, тоской, видением национального будущего и поистине апостольским проповедничеством она пробуждала историческое самосознание «малороссов», «заражала» их чувством гордости за свое, родное. Если «Энеида» Ивана Котляревского многих лишь забавляла, то с поэзией Тараса Шевченко все было иначе. Недаром Николай Костомаров, вспоминая о своем впечатлении от «непечатанных произведений», услышанных из уст их автора, сознавался: «Тарасова муза прорвала какой-то подземный заклеп, уже несколько веков запертый многими замками…»

Казалось, с таким бесстрашием, сарказмом, с такой пронзительной неистовостью в Российской империи тогда не писал никто. И не так важно знать, что именно слушал в 1846 году историк: к тому времени уже были написаны и послание «И мертвым, и живым...», и стихотворение «Разрытая могила», и мистерия «Большой подвал», и поэма «Сон». И все они излучали тот «внезапный свет истины», который так поразил осторожного Костомарова.

Для многих поколений читателей само имя Шевченко стало синонимом Украины. Открывая его поэзию, украинцы лучше понимают самих себя – вчерашних и нынешних. За эту уникальную возможность самопознания, узнавания себя в слове национального гения миллионы отвечают поэту тем признанием, традиции которого стихийно закладывались еще при его жизни. В крестьянских хатах принято было иметь томик «Кобзаря». Тараса Шевченко почитали во многих аристократических семьях.

Скептики иногда говорят о чрезмерном «культе Шевченко», его «обожествлении», превращении в икону. Так было в 1910–1920-х годах, так случается и ныне, когда за окном – постмодернистские времена. Конечно, слепое поклонение ни к чему, в нем всегда есть некая театральность и неискренность. Особенно смешно видеть муки некоторых чиновников, которые вынуждены – по должности! – возлагать цветы, перерезать ленточки, цитировать по бумажке высокие слова... Мне всегда казалось, что сам Шевченко здесь ни при чем: к его имени, и уж тем более к его стихам, позолота не

прилипает. Было немало случаев, когда уже в нынешней – независимой! – Украине власть имущие побаивались Шевченко. Мол, эти (или те) его стихи – «не вовремя».

Еще бы! Ведь, читая «Разрытую могилу» (1843), невольно подумаешь и о нынешних шести миллионах украинских «заробитчан» (трудовых мигрантов) за границей, и о современных циничных «латифундистах», подгребающих под себя шевченковскую «степь».

А вот о ненасытных правителях – еще как «вовремя»!

Доборолась Украина
До самого края.
Пуще ляха свои дети
Ее распинают.
Вместо пива праведную
Кровь из ребер точат.
Просветить родимой очи
Восхотел сыночек
Современными огнями,
Повести за веком...

(«И мертвым, и живым, и нерожденным».
Перевод Павла Панченко-Трюха.)

Подобных саркастических строк в послании «И мертвым, и живым..» много, и обращены они к горе-элите, ослепленной жадностью, пресмыкающейся перед более сильными соседями и напрочь забывшей о своем национальном предназначении:

Рабы, подстилка, грязь Москвы,
Варшавский мусор – ваши паны,
Из тех ясновельможных, чванных
Надутых гетманов, увы!

(Там же.)

Слово Шевченко прибавляет духовных сил. Ведь ясное осознание собственной правоты и обостренное чувство человеческого и национального достоинства, справедливости (а это – нравственная сердцевина поэзии Шевченко!) очень важны в момент отчаянной борьбы за будущее Украины, которую на твоих глазах «славных прадедов великих правнуки поганые» зубами тянут к диктатуре, только бы не потерять награбленное.

Майдан – это взрыв негодования миллионов украинцев, не желающих оставаться быдлом. Это голос зарождающегося граждан-

ского общества. Тот, кто в эти драматические дни приходит на главную площадь Киева, не сомневается: доведись Тарасу Шевченко жить сегодня, он, неисправимый бунтарь, как и в старые времена, угодил бы за решетку, – в этот раз как «экстремист»! Ведь призыв к свободе – это то, чего больше всего боятся правители, возомнившие себя диктаторами.

Свободу никогда не приносят на блюдечке – ее отвоевывают. Нередко – ценой жизни. В Киеве первой жертвой стал 20-летний армянин Сергей Нигоян из Днепропетровщины, погибший в День Соборности Украины. Говорят, что парень мечтал поступить в театральный институт. Сохранился видеоролик, где Сергей читает «Кавказ» Тараса Шевченко:

Слава синим горным кручам,
Подо льдами скрытым.
Слава витязям великим,
Богом не забытым.
Вы боритесь – поборете,
Бог вам помогает!
С вами правда, с вами слава
И воля святая!

(Перевод Павла Антокольского.)

Стихи Шевченко часто звучат со сцены Майдана. Его портрет, украшенный рушником, – перед глазами каждого, кто стоит здесь за «волю святую»... Он, Тарас Шевченко, – рядом с тобой, он напоминает о несокрушимой силе правды, и ты отчетливо понимаешь, что с ним – легче.

(«GEO», 2014, № 3)

Довідка: *Цю статтю редакція московського журналу «GEO» замовила мені в січні, і в січні вона була написана. Коли я відіслав її текст до Москви, редактор Юлія Земцова через якийсь час повідомила мені, що стаття уже зверстана, проте головний редактор видання Владімір Єсіпов просить «усилить» тему Майдана: мовляв, ми знаємо, що у вас стало зовсім гаряче, що на барикадах загинув Сергій Нігоян, який за кілька днів до смерті читав уривок з Шевченкового «Кавказу», і це записано на відео, яке облетіло Інтернет. Я, звісно, врахував побажання Єсіпова і «усилил» заключну частину статті, максимально наблизивши її до хроніки подій на Майдані.*

Цей епізод – дзвінок декана ФГН Марини Ткачук, на яку й вийшла редакція «GEO» у пошуках потенційного автора статті про Тараса

Шевченка; солідарна з Майданом позиція російського журналу; моє листування з Юлією Земцовою, яка писала мені мовби від імені «іншої Росії», обурюючись діями Путіна, – став для мене, можливо, найбільшою несподіванкою пережитих на початку 2014-го місяців…

1887 рік: відповідь «малороса» «почвеннику»

Полетика & Кокорєв

Гортаючи журнал «Русский архив» за 1887 рік (№ 8), несподівано натрапив на приголомшливий документ, про який, здається, зовсім не згадують наші історики, хоча йдеться про надзвичайно цікаву пам'ятку української політичної думки, вельми актуальну в контексті нинішніх дискусій про геополітичний вибір України.

Маю на увазі лист публіциста й громадського діяча (нащадка відомого старшинського роду!) Василя Аполлоновича Полетики (1822–1888), адресований російському підприємцю, меценату Василію Олександровічу Кокорєву (1817–1889). Полетика відреагував на публіцистичний трактат Кокорєва «Экономические провалы», у якому той із позицій російського «почвенника» закликав відмовитися від сліпого наслідування Заходу і зайнятися пошуком власних, внутрішніх основ для відродження Росії. Час державній думці припинити пошуки економічних підвалин за межами Росії і засмічувати насильницькими пересадками рідний грунт, писав Кокорєв, час повернутися додому і пізнати в своїх людях свою силу.

Сучасники назвали «Экономические провалы» В. Кокорєва його «політичним заповітом, зверненим до російської громадськості».

Проте «москвоцентричні» гасла «почвенника» Василія Кокорєва несподівано наразилися на різку, схожу на ляпас, відповідь «києвоцентричного» «малороса» Василя Полетики! Ось його аргументи: *«Позвольте мне сделать еще несколько замечаний по поводу Аксаковского возгласа ("Пора домой! В пристань спасения, в Москву!"), которым Вы начинаете Ваши рассуждения. Почему же Москву можем мы называть своим домом и почему она может быть для нас пристанью спасения?*

Возьмем хоть бы нас с вами. Вы северянин, несомненный потомок одного из тех новгородских колонизаторов, которые, во славу Русского имени, прошли всю Сибирь до Чукотского носа и везде насадили корни Русской народности. Для вас "домой!" значило бы в Новгород, к преданиям северного народоправства.

Я Малоросс. Для меня "домой!" значит в Киев, откуда излился на Россию свет Христова учения и где появились первые в России пересадки классической мудрости, хотя и попорченные значительно Византийством (редактор "Русского архива" Пьотр Бартєнев у цьому місці зробив багатозначну примітку: "Не забыл ли автор прибавить: «и польщизною»?" – В. П.).

Почему же должны мы признать своим домом Москву – этого ублюдка, происшедшего от изнасилования Русской суеверной бабы кровожадным татарином? Не можете ли Вы мне указать, какой след во всемирной истории оставила Москва в течении своего семивекового существования? Зародилась ли там какая-либо мысль, плодотворно повлиявшая на развитие человечества; раздалось ли оттуда какое-либо свежее, просветляющее слово; показалось ли там какое-либо вековечное произведение искусства?

Да и нам-то самим, чтО оставила Москва в наследство? Раскол, стрелецкие бунты, кормление воевод, приказную волокиту, а вместо памятников искусства: Ивановскую колокольню, царя-пушку, да царя-колокола!

Вместо возгласа "Пора домой, в Москву!", которым Вы начали Ваши рассуждения, предпочитаю окончить мой ответ противоположным возгласом: "Вперед! К знанию, к свету и к свободе!"»

Все у Василя Полетики суперечить пафосним гаслам його опонента. Кокорєв повторює старі слов'янофільські ідеї, просякнуті духом російського месіанства і цілковитого неприйняття Заходу. А Полетика нагадує йому про колонізаторську суть Московії, її напівазіатську природу («суеверная русская баба», зґвалтована «кровожадным татарином»!), про світло Києва і темряву Москви... Альтернатива російському «месіанству» у Василя Полетики – СВОБОДА, і він переконаний, що рухатися до неї слід у напрямку, цілком протилежному від того, до якого кличе Кокорєв.

Такого різкого опонування імперській самозакоханості у XIX ст. ще треба пошукати!

Знаменно, що опонентом «почвенника» Кокорєва став один із нащадків Полетик, серед яких були й Григорій та Василь Полетики. Це їх, батька й сина, дослідники називають імовірними авторами знаменитого памфлета «Історія русів», пронизаного духом українського автономізму.

Звідтоді, як писалася «Історія...», збігло багато часу, і Василь Аполлонович Полетика, народжений у Саратовській губернії, за фахом – гірничий інженер, власник і редактор газети «Биржевые Ведомости» (згодом «Молва»), мав би, здавалося б, стати таким, як усі вірнопіддані царя-батюшки. Проте ні: «дух Полуботка» таки давав про себе знати, і в якийсь момент Полетика збунтувався...

(«Український тиждень», 2014, № 6 від 6 лютого)

1. Неадекватність

Криза державності... Загроза громадянської війни... Узурпація влади... Повстання народу проти режиму... Розкол країни...

Ці слова останнім часом так часто повторюють політики, експерти, журналісти і просто громадяни, що стає моторошно: куди вже далі?! Розв'язки поки що не видно. Віктор Янукович, звертаючись 30 січня до українців, заявив, що у масових протестах винна опозиція, яка «продовжує нагнітати ситуацію, закликає людей стояти на морозі задля політичних амбіцій кількох лідерів». Своїх помилок влада фактично не визнає: вони незначні – такі, «**які бувають у кожної влади**»...

Нічого собі!

Тут уже мимоволі починаєш думати про неадекватність тих, хто такі звернення готує і озвучує їх.

Та й хіба річ тільки у зверненнях? 22 січня, відкриваючи засідання уряду, Микола Азаров запевнював, що «країна насправді живе нормальним життям» і що «люди вже зрозуміли, що влада, захищаючи правопорядок і стабільність, діє виключно в їхніх інтересах».

А увечері того ж дня на вулиці Грушевського пролилася кров, з'явилися перші людські жертви. Ще через кілька днів у багатьох обласних центрах країни під час масових протестів тисяч громадян було захоплено будівлі облдержадміністрацій.

У якому «паралельному світі» мав жити прем'єр-міністр, щоб не помічати того, що відбувається з Україною? Списувати все на «екстремістів» та «амбіції лідерів опозиції» можуть хіба що безвідповідальні політики, які ховають голову в пісок, не бажаючи бачити, що діагноз кризи – узурпація влади Віктором Януковичем, і, як наслідок, – нечувана корупція і тотальна безправність громадян. «Дістали!» – кажуть про власть імущих мільйони (!) громадян.

Для Януковича ж то всього лиш помилки, «які бувають у кожної влади»...

Неадекватність влади – характерна прикмета авторитаризму, коли право знищується, встановлюється режим беззаконня, чиновники призначаються на посади за принципом вірнопідданості, а суди перетворюються на «ательє» з виконання примх правителя та його адміністрації.

На превеликий жаль, з роллю «ательє» погодився навіть Конституційний Суд, який зробив усе для того, щоб Україна нині «колотилася» у кривавому болоті авторитаризму. Це він 6 квітня 2010 р.

надав народним депутатам право ставати парламентськими «тушками» (хоча в 2008 р. КС прийняв із цього питання цілком протилежне рішення!) Як наслідок, той баланс у парламенті, що визначався волевиявленням народу, було порушено.

А 30 вересня 2010 року КС України своїм рішенням, як відомо, змінив конституційний лад у державі: 16 суддів в обхід парламенту фактично скасували чинну Конституцію. Ось їхні імена:

1. Анатолій Головін – головуючий
2. Юрій Баулін
3. Василь Бринцев
4. Сергій Вдовіченко
5. Сергій Винокуров
6. Михайло Гультяй
7. Михайло Запорожець
8. Володимир Кампо
9. Михайло Колос
10. Дмитро Лилак
11. Марія Маркуш
12. В'ячеслав Овчаренко
13. Олег Сергейчук
14. Андрій Стрижак
15. Павло Ткачук
16. Наталя Шаптала.

Двоє суддів – Петро Стецюк і Віктор Шишкін – висловили окрему думку, не погодившись із прийнятим рішенням. В. Шишкін попередив про небезпеку рішення КС: «здійснивши конституційний перегляд існуючого устрою влади в державі, (КС) перебрав на себе повноваження установчої влади в державі».

Ну, а «перегляд існуючого устрою влади в держави» і перебирання на себе повноважень установчої влади (себто, Верховної Ради. – *В. П.*) – це і є шлях до узурпації.

Зауважу принагідно, що головним юристом в Адміністрації Президента тоді була Олена Лукаш, – це теж важливо знати.

2. Заручники

Встановивши режим беззаконня, постійно демонструючи катастрофічний правовий нігілізм, влада тепер вимагає від громадян... законослухняності! Це можна було б назвати парадоксом, якби не йшлося про щось значно гірше – про фарс, трагічний абсурд, «задзеркалля».

Як може вести мову про якусь законність спікер Верховної Ради Володимир Рибак, якщо 29 січня під час прийняття закону «Про усунення негативних наслідків та недопущення переслідування та

покарання осіб з приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань» сам він порушив усе, що можна порушити?! А депутати знову голосували «всліпу»... Треба було бачити обличчя Сергія Тігіпка, коли його зупинили журналісти, щоб дізнатися, як він оцінює те, що сталося в залі засідань: це було обличчя людини, яку «розтерли». І яка... погодилася бути «розтертою»! Тому що страх перед розгніваним Януковичем у «регіоналів» виявився дужчим, ніж голос здорового глузду.

Та й сам «закон»... Він і справді свідчить, що влада діє як терорист, який захопив заручників і тепер торгується ними. Покарання (чи звільнення) арештованих у різних містах України тепер зовсім залежить не від вини (чи невинуватості) кожного з них, а від дій інших осіб, уявляєте?!

Але ті, кого заарештувала міліція, – то лише «заручники-1». Депутати-«регіонали», які ладні були голосувати разом з опозицією та позафракційними, проте насправді виконали роль «отари», – теж заручники, сказати б – «заручники-2».

Є й «заручники-3» – ми з вами, українське суспільство.

І є, зрештою, головний «заручник» – Віктор Янукович із його непомірними апетитами, підігрітими запопадливою «королівською раттю» із 16-ма суддями КС включно...

Істерика Віктора Януковича, який пізно увечері 29 січня ламав через коліно депутатів-«регіоналів», боячись, що вони «розбіжаться» і він утратить над ними контроль, свідчить, що у високих владних коридорах з'являються ознаки паніки. Ослабленням київського центру спробують скористатися ті, хто вимагає «федералізації», фрагментування України – з тим, щоб потім повторити відомий «абхазько-південноосетинський» сценарій. Тому зараз украй важливо думати не про «скальп» поверженого ворога, а про те, як швидко реформувати систему влади, забравши у Президента частину повноважень і зробивши тим самим конструкцію державного упрвління більш стійкою.

Здається, це починають усвідомлювати як політичні, так і фінансові еліти. І якщо це так, то сподівання на те, що у Верховній Раді сформується нова більшість, можуть, зрештою, справдитися. Саме тут – ключ до реального, а не імітаційного врегулювання глибокої політичної кризи.

3. Маячня

А тим часом – абсурд триває.

Заступник начальника Головного слідчого управління МВС Олег Гнатів заявив, що «масові протестні акції, які почалися в Києві 21 листопада минулого року, не були стихійними, а планувалися

заздалегідь». Міліція начебто має дані, що «під час планування цих акцій передбачався так званий "силовий сценарій розвитку", – тобто, такий варіант, при якому буде застосована сила до мітингувальників. Це викличе широкий резонанс і підірве авторитет чинної влади і президента».

Якщо пристати на цю логіку, то побиття «Беркутом» мирних протестувальників було сплановане... опозицією!

Те саме заявив і начальник головного слідчого управління СБУ Максим Ленко, посилаючись на матеріали з серверів офісу «Батьківщини», які в ході розслідування кримінального виробництва за фактом шахрайства були вилучені під час обшуку 9 грудня 2013 року на вул. Турівській у Києві в приміщенні, що його займає ТОВ «Айті» (у партії «Батьківщина» дивуються: «яким чином вилучені сервери "комерційної структури за сусідньою адресою" зараз перетворилися на сервери "Батьківщини"?»).

СБУ вже відкрила кримінальне провадження за фактом вчинення дій, спрямованих на захоплення державної влади. Це – з тієї ж «опери»: опозиція використала «беркутівців», щоб «підірвати авторитет чинної влади і президента». Було б що підривати... (Минуло, однак, кілька днів – і СБУ закрила провадження: каже, що не змогла встановити фігурантів. Теж, звісно, «екзотика» – факт захоплення влади начебто є, але хто ту владу хотів захопити – спецслужбі невідомо...)

Характерно, що за два з гаком місяці протистоянь СБУ подала голос чи не вперше; досі вона «відзначилася» хіба що намаганням руками Мінкультури «закрити» греко-католицьку церкву...

Ще один фарс влаштували правоохоронці довкола Дмитра Булатова. Вони навіть не розглядають політичну версію його викрадення (з метою залякування активістів Автомайдану). Натомість – цілком серйозно допускають, що Булатов сам себе побив! Мовляв, викрадення і побиття – то всього лиш інсценізація... Може, викрадення Ігоря Луценка та Юрія Вербицького – теж інсценізація?

Тим часом, мало хто сумнівається, що історії з викраденням громадян мають один і той самий стиль. Розповідь Д. Булатова про тортури, що їх він пережив за вісім днів неволі, ілюструє цей «стиль» із жахливими подробицями. Але доблесні українські правоохоронці «сором'язливо» мовчать про «ескадрони смерті»; вони й побиття Тетяни Чорновіл швиденько вивели з-під політики: мовляв, хуліганство на автошляху, та й тільки... «Правоохоронці» вже так забрехалися, що осоромили навіть в. о. міністра закордонних справ Леоніда Кожару, який перед усім світом узявся повторювати міліцейські «казки»: мовляв, Булатова ніхто не викрадав і не бив; у нього лише подряпина на щоці...

Цинізму прокурорів і міліціянтів немає меж: розшукати Дмитра Булатова вони так і не спромоглися, зате коли лідер Автомайдану знайшовся, негайно кинулися до лікарні арештовувати його! Він, бачите, скоїв злочин, який «має виключно кримінальне підґрунтя». Так заявив прокурор Києва Микола Бескишкий. І тільки після того, як історія з Булатовим набула характеру міжнародного скандалу, «правоохоронці» відступили: активіста відпустили до Литви лікуватися.

І так щокроку: у Києві спалюють автівки майданівців? Так це вони самі, майданівці, найняли якогось грузина, щоб той спалив їм автомобілі, – каже міліція.

І убитих на вулиці Грушевського не було – їх туди звідкись принесли...

Залишається констатувати, що деградація тих, хто служить режимові Януковича, стрімко прогресує.

4. Затягування часу

Для того, щоб вийти з глибокої кризи, потрібна глибока політреформа. Проте Банкова не поспішає, нав'язуючи протестувальникам тактику затягування часу. Президент продовжує зволікати з формуванням нового уряду, і є небезпека, що все закінчиться заміною «шила» (Азаров) на «мило» (Клюєв?). Міністр юстиції Олена Лукаш заявила про готовність влади повернутися до парламентсько-президентської республіки, – але так, щоб конституційну реформу відкласти аж до осені. Верховна Рада промарнувала цілий тиждень (4–7 лютого), потопивши перспективу прийняття важливих рішень у глухих кулуарних «перемовинах». Партія регіонів вичікує, що скаже В. Янукович, повернувшись із Сочі, після чергових консультацій із В. Путіним.

Що ж до опозиції, то в її середовищі намітилися ознаки внутрішніх суперечностей, що наростають. Та й Майдан усе чіткіше заявляє своє невдоволення діями політиків.

І для того є підстави, адже від самого початку лідери опозиції ніяк не можуть визначитися з «порядком денним». І це для опозиції проблема номер один: потрібен абсолютно чіткий план політреформи. Уже навіть не у вигляді вимог до Віктора Януковича, а у вигляді пропозиції суспільству, нам з вами. Потрібно пояснити, як саме вона, опозиція, прийшовши до влади, забезпечить громадянам їхні права, якою буде прокуратура, як реформувати судову систему, як «вилікувати» правохоронні органи, як буде захищено бізнес...

Усього цього дуже бракує, що зайвий раз засвідчить: українська політична опозиція, на жаль, не є системною. Вона діє на рівні ім-

пульсивної тактики, забуваючи про стратегію. Вона не використовує усі можливості переговорів із потенційними «бунтівниками» у фракції Партії регіонів, залишаючи їх наодинці з їхніми страхами і непевністю щодо свого майбутнього. Вона надто захоплюється імпровізаціями. Часом складається враження, що прихід до влади її цікавить більше, аніж власні дії на другий день після того, як це станеться...

Час іде, а розв'язки не видно. Очевидно, що є різні сценарії виходу з кризи. Один із них такий:

1. Верховна Рада, не зволікаючи, голосує конституційною більшістю за текст Конституції 2004 року. Правовий механізм для цього існує: **потрібно, зіпершись на те ж таки рішення КС від 30 вересня 2010 року, переголосувати правильно (законно) те, що в 2004 р. було проголосовано з порушенням норм законодавства.**

У такий спосіб відбудеться повернення в те конституційне поле, яке було зруйноване на початку правління В. Януковича. Президент позбудеться «диктаторських» повноважень. На цій, новій/старій, основі можна формувати новий уряд.

2. Оскільки Конституція-2004 далека від ідеальності (в ній, зокрема, закладено колізії між повноваженнями прем'єр-міністра та Президента, що в 2005–2010 рр. загострили конфлікт між В. Ющенком та Ю. Тимошенко), **треба одразу починати конституційний процес, з тим, щоб за півроку вийти на якісний, збалансований Основний Закон України.**

А поки все це відбуватиметься, Верховній Раді ніхто не заважає приймати абсолютно необхідний закон про мирні зібрання; призначати позачергові вибори міського голови і міської ради в столиці, а також у тих містах, де їх немає; реформувати органи прокуратури тощо.

Альтернативи політичній реформі немає. Україна й так занадто довго бовтається в болоті. Настає, мусить настати час звільнення від тяжкої хвороби і «вірусів», що її розносять.

(«Літературна Україна», 2014, 13 лютого)

Грибоєдов у Криму: «Явились мы, всеобщие наследники, и с нами дух разрушения...»

Запеклі пропагандисти гасла «Крим – це Росія!» намагаються вбити в голови собі й іншим, що Росія позбулася чарівного півострова через «п'яного Хрущова». Цікаво: чому

обов'язково «п'яного»?! Можливо, це натяк на те, що передача Криму до складу УРСР відбулася ювілейного 1954 року, коли радянський офіціоз гучно відзначав 300-ліття «возз'єднання України з Росією»? Тільки ж усе одно: «дарувати» півострови – хоч і на ювілей – надто химерна політична забава...

У лютому 1954 р. Микита Сергійович, між іншим, не був чарівником-Хоттабичем, який забавляється власними примхами. Першим секретарем ЦК КПРС він став усього за кілька місяців перед тим (вересень 1953-го). До «культу» Хрущова ще далеко: попрощавшись зі Сталіним, Кремль поки що обережно декларував принцип «колективного керівництва» країною.

Що ж до правових аспектів ситуації, то мусимо визнати: радянська бюрократія вела справи не так і кепсько. Крим передавав не «п'яний Хрущов», а Президія Верховної Ради СРСР, яка 19 лютого 1954 р. прийняла Указ «Про передачу Кримської області зі складу РРФСР до складу УРСР». Ясна річ, перед тим доля півострова обговорювалася на Президії ЦК КПРС – звична для СРСР практика.

Так у складі радянської України з'явилася Кримська область. Добросовісні історики визнають, що передати Крим до складу УРСР спонукали причини суто економічного характеру. Зрештою, саме на цьому наголошувалося і в документі 1954 року: півострів передавали, «*враховуючи спільність економіки, територіальну близькість і тісні господарські та культурні зв'язки між Кримською областю й Українською РСР*».

Влада змушена була рятувати зруйнований війною і депортаціями татарського населення півострів, поклавши проблеми відродження Криму на «плечі» України (опіку над військовою потугою – ВПК, флотом, авіацією – Москва залишила за собою). Ресурс робочої сили також поповнювався за рахунок України: за 40 років (1944 – середина 1980-х) у Кримську область було переселено понад 1 млн мешканців з інших областей республіки...

Поїзд історії давно пішов, і марно тепер усілякі «русские блоки» ностальгують, розмахуючи кулаками. Тим паче, що Крим – зовсім не «исконно русская земля». Росія заволоділа цією «бородавкою на носі» (як висловився про Крим Григорій Потьомкін) у ході затяжних російсько-турецьких війн. 8 квітня 1783 року з'явився маніфест імператриці про приєднання території колишнього ханства до Росії. І хоч Катерина II обіцяла татарам «*свято и непоколебимо [...] содержать их в равне с природными нашими подданными, охранять и защищать их лица, имущество, храмы и природную их веру*», все ж частина татарської знаті втекла в Туреччину. Останній же хан зрікся престолу і віддав себе на милість російської армії.

Оприлюднення маніфесту відбулося після того, як кримська знать присягнула Росії. Присягу від мурз, беїв, духовних осіб і простолюду приймав сам Потьомкін. Урочистості супроводжувалися іграми, перегонами, гарматним салютом і, звісна річ, пригощаннями...

Але музика грала недовго. На що перетворився Крим після підкорення його Росією, можемо судити з листа Олександра Грибоєдова, який побував тут через 32 роки після появи царського маніфесту. У листі до свого приятеля Степана Бєгічева (від 12 вересня 1825 року) він писав про побачене із почуттям гіркоти й сорому: *«На этом пепелище господствовали некогда готические нравы генуэзцев; их сменили пастырские обычаи мунгалов с примесью турецкого великолепия; за ними явились мы, всеобщие наследники, и с нами дух разрушения; ни одного здания не уцелело, ни одного участка древнего города не взрытого, не перекопанного. Что ж? Сами указываем будущим народам, которые после нас придут, когда изчезнет русское племя, как им поступать с бренными остатками нашего бытия».*

Очам автора комедії «Горе от ума» відкрилася, отож, картина великої руїни, і не варто думати, що гіркий сарказм його слів викликаний лишень іпохондричними настроями Грибоєдова, про які він згадує в листі (мовляв, на мене невдовзі чекають «сумасшествие и пистолет»).

...А взагалі, тим, хто ностальгує за втраченими Росією півостровами, краще було б зайнятися Аляскою. Аякже: ще одна «исконно русская земля»! Тільки ж і її свого часу спіткало «лихо»: 30 березня 1867 року Олександр II продав півострів Сполученим Штатам Америки. Може, й він був «ц'яний»? Та ні, – просто Росії виявилося не до снаги «проковтнути» й «переварити» Аляску. Домінували там креоли (2 тис.), алеути (5 тис.), індіанці (40 тис.); російське ж населення було зовсім невеликим – 600-800 чол. Росія вирішила, що краще буде, якщо вона займе острів Сахалін і почне укріплюватися на Приамур'ї. А заодно й поповнить казну 7,2 мільйона доларів, вирученими внаслідок оборудки.

Офіційна церемонія передачі півострова відбулася 18 жовтня 1867 року. З того часу у США цей день відзначають як «День Аляски».

Що ж, у XIX столітті Алясці пощастило більше, ніж Криму – в XVIII...

(«Український тиждень», 2014, № 8 від 20 лютого)

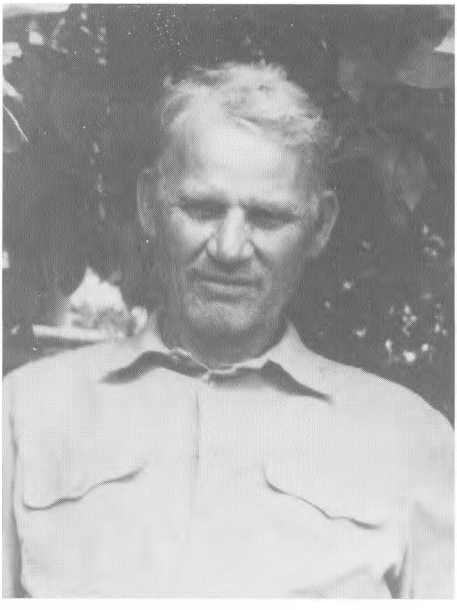
P. S.: Минув тиждень – і Росія почала анексію Криму.

Злякався фотографа. 14 січня 1957 року

...а на руках у сестри, та ще й із півником у руці, – спокійніше!

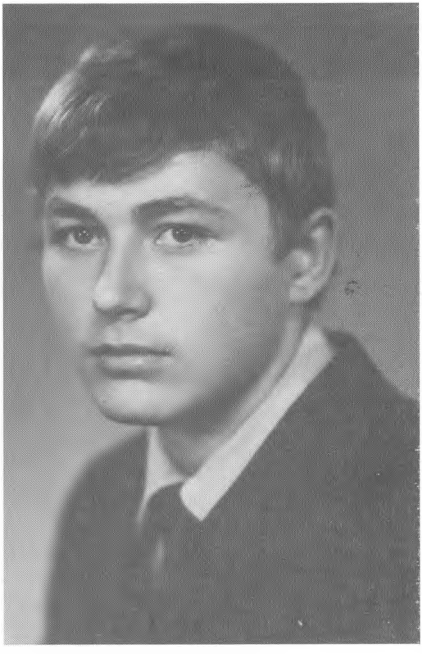
Батько, Євген Якимович

Із мамою, Вірою Антонівною, та сестрою Світланою. Одеса, щойно почався 1966 рік

Наш клас. Демидівська восьмирічка, 1965 рік. У центрі – моя мама (наша вчителька у 1–4 класах!) і новий класний керівник Іван Павлович Неронов

Студент II курсу – Одеса, філфак, 1973 рік

Збираємо помідори...

Із Сашком Бондарем, одногрупником

Часи аспірантські. У книгарні гуманітарного корпусу Одеського державного університету ім. І. Мечникова, що на Французькому (тоді – Пролетарському) бульварі. Поруч – Василь Васильович Фащенко, мій науковий керівник, та Іван Михайлович Дузь, декан факультету

Семінар в Ірпінському будинку творчості письменників, рік 1977-й.
Зліва направо: Василь Плющ, Володимир Панченко, Іван Зуб, Віталій Дончик, Михайло Слабошпицький, Олександр Шарварок (визирає)

Виїзне засідання комісії з літературної критики СПУ у Кіровограді.
Зліва направо: Володимир Моренець, Володимир Панченко, Леонід Новиченко, Кость Волинський, Іван Власенко, Юрій Ковалів

Перше республіканське свято рідної мови. На передньому плані – Володимир Панченко, Олександр Білаш, Василь Моруга, Дмитро Павличко, Анатолій Погрібний. Кіровоградщина, 1988 рік

Із Віктором Шишкіним. Щойно закінчилися вибори до Верховної Ради України. Кіровоград, 1990 рік

США, 2000 рік: мандруємо з Леонідом Куценком після роботи в архівах

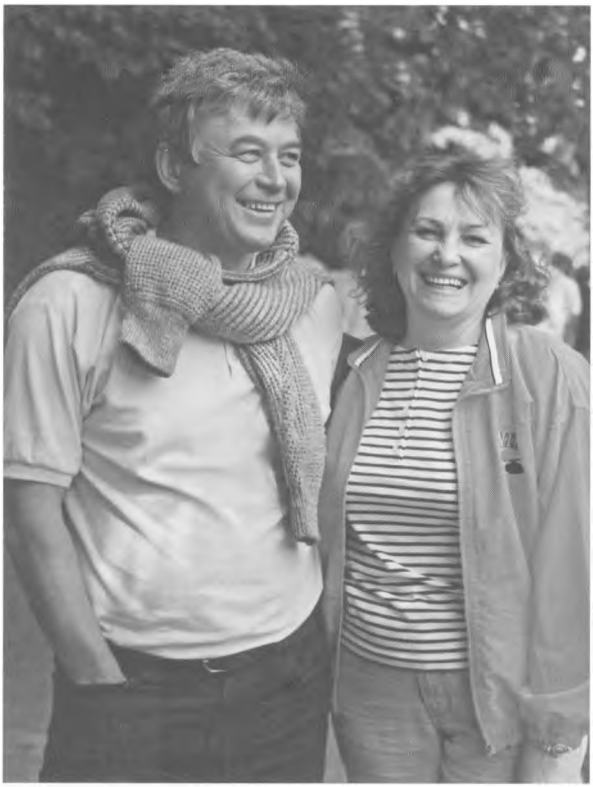
Під час церемонії посвяти в студенти НаУКМА

Після невдалого «польоту» з велосипеда в Чикаго. 2004 рік

Біля батьківської хати. Село Демидівка на Одещині, 2005 рік

Мить радості.
З дружиною Людмилою
в Умані. Парк «Софіївка»

Батьки і діти: з нами – син Ярослав і донька Олеся. 2012 рік

Володимир Панченко: «Тепер важливо, щоб ми не поміняли "шило" на "мило"»

Володимире Євгеновичу, передусім хотілося б почути Ваш коментар щодо демонтажу пам'ятника Кірову в нашому обласному центрі.

Наскільки я розумію, таке бажання було в багатьох кіровоградців. У суботу, після прощання з Віктором Чміленком (фермер із Кіровоградщини, один із героїв Небесної сотні. – *Ред.*), я не раз чув запитання: «А коли вже Кіров від нас піде?» Тож наступного дня віче охоче проголосувало за те, щоб пам'ятник, який є одним із символів комуністичного тоталітаризму, було демонтовано. Справді: Кіров – зловісна постать у нашій історії. На його совісті – тисячі людських життів. У 2004 р. я їздив на Соловки і привіз звідти для Кіровоградського обласного краєзнавчого музею так званий «Альбом Кірову». Це – «звіт» СЛОНа (Соловецкого лагеря особого назначения) Сергію Кірову про те, як на Соловках відбувається «переделка человека». Він, Кіров, тоді був першим секретарем Ленінградського обкому партії, і відповідав і за СЛОНа, і за Біломорканал, який зводився на кістках радянських зеків.

До речі, у Медвеж'єгорську стоїть копія такого самого пам'ятника, як у Кіровограді. Поставили його перед фасадом споруди, збудованої там спеціально для Сталіна, – на випадок, якщо він приїде подивитися Біломорканал.

Але побутує версія, що й сам Кіров став жертвою Сталіна...

Вона не має серйозних підтверджень. Кіров був відомим «бабником»; його застрелив чоловік жінки, яка була коханкою ленінградського партійного вождя. Інша річ, що Сталін використав убивство Кірова для розгортання масових репресій.

А як із легітимністю демонтажу пам'ятника?

Бачите, у 2008–2010 рр. міськрада повинна була виконати Указ Президента України «Про ліквідацію комуністичних символів», проте вона цього не зробила. А тепер, коли депутати-регіонали раптом «прозріли» і начебто ладні були голосувати за все що завгодно, – про яку їхню моральну легтимність можна говорити?!

Було голосування людей, які зібралися на віче, вони й вирішили, що Кірову час іти. Я запропонував, щоб у Кіровограді було створено перший в Україні музей радянського тоталітаризму під відкритим небом, де й будуть виставлені всі Кірови, Дзержинські, Леніни, Калініни... Цим шляхом пішли в країнах Прибалтики. Можливо, місце для такого музею – Міський парк.

Мені доводилося в ці дні чути й таке: мовляв, німці, коли прийшли в 1941 р. у Кіровоград, також демонтували пам'ятник Кірову. Але я б не радив нікому орієнтуватися на те, що робили або чого не робили німці в 1941 р. Бо якщо ми весь час шукатимемо якісь історичні асоціації, то швидко заплутаємося.

Гаразд, повернемося до того, що нас усіх чекає найближчим часом. Тривог багато, оскільки влада Януковича розсипалася, – а що далі?

Випробувань чекає багато, найголовніші ж, як на мене, три. По-перше, не можна допустити дезінтеграції України. Найгарячіша точка – Крим. Є реальна загроза, що Путін запустить тут південно-осетинсько-абхазький сценарій. Видача російських паспортів кримчанам – а потім військове втручання. В умовах паралічу центральної влади таке цілком може статися. Тому потрібно максимально швидко відновлювати систему державного управління і комусь із очільників держави їхати в Крим, щоб заспокоїти людей, яким треба пояснити, що їм нічого не загрожує. На жаль, деякі нерозумні політики в Києві самі підливають масла у вогонь. Навіщо було поспішно відміняти т. зв. мовний закон? Я й сам, коли Верховна Рада приймала цей неконституційний закон, «воював» із ним, як міг, – але ж чекайте: всьому свій час. Або навіщо погрожувати Криму розпуском їхнього парламенту, якимось «походом на Схід»? Такі речі легко підхоплюються всякими «русскими блоками», які починають «рятувати» Крим від «бандерівців». Потрібні чіткі дії політиків. Сподіваюся, що спрацює і народна дипломатія. Ось щойно дізнався, що Львів і Донецьк «обмінялися» ініціативами: 26 лютого львів'яни розмовлятимуть по-російськи, а донеччани – по-українськи. Як воно буде насправді – не так важливо, головне, що зроблено символічний примирливий жест. Не треба нікому нічого нав'язувати.

Друга проблема – якість нової влади. Є загроза, що ми – після таких жертв – можемо поміняти «шило» на «мило». Пам'ятаєте, як у 2005-му на посади почати призначати всяке «сміття»? Не дай Боже повторити старі помилки. Слава Богу, Майдан залишається стояти, він контролюватиме політиків.

Третя проблема – економіка й фінанси країни. Росія зі своїм обіцяним кредитом буде «гратися», тож новий уряд має налагодити співпрацю з МВФ, з ЄС, США... Одне слово, все дуже складно.

Суспільство чекає на повне «перезавантаження» системи влади, на очищення країни від корупції. Як це має відбуватися, на що можна сподіватися?

Янукович знищив право, встановивши режим беззаконня. Оце і є завдання номер один: відновити законність. Для початку мають бути притягнуті до відповідальності всі ті, хто винен у злочинах останніх місяців. Я не розумію, чому досі не затриманий жоден (!) із злочинців. Ні Янукович, ні Захарченко, ні Пшонка, ні ті, хто служив їм... Можливо, на пост головного міліціонера треба було призначити не Авакова, а Москаля?

Потрібна судова реформа. В Україні – 9 тис. суддів, і треба знайти спосіб «рофільтрувати» їх, багатьох замінити. Включно з тими кіровоградськими суддями, які відправляли в СІЗО Олександра Ратушняка і ще 17 «хуліганів» та «учасників масових заворушень». Вони ж приймали неправочинні рішення! А слідчі? А грифонівці, які під копірку писали свої лжесвідчення? А прокурорські працівники?

І так – куди не кинь. Податківці, міліціонери, прокурори, есбеушники... Я не вивчав досвіду люстрації в інших країнах, але щось з усім цим корупційним спадком потрібно робити. І річ не тільки в персоналіях, а в порочній системі. А якщо так, то потрібні глибокі реформи.

Але я хотів би сказати й про моральну відповідальність тих, хто потрохи, по краплі піживлював режим Януковича. Для прикладу: 25 січня кіровоградська обласна рада 51 голосом прийняла звернення, яким, по суті, підтримала розстріли «екстремістів». Напередодні я написав своє звернення до депутатів, закликаючи їх не робити цього. Там, пригадую, йшлося про те, що «на всі диктатури чекає безславний кінець, таким буде й кінець Януковича». Тож не треба соромити своїх дітей і відбирати в них майбутнє. Звернення з'явилося на сайті «Гречка», його текст я просив опозиційних депутатів озвучити на сесії, – але цього вони чомусь не зробили (хоча, як відомо, крапля камінь точить). Ну ось, маємо: 51 депутат облради тепер повинен іти в церкву й замолювати свій гріх перед тими, хто загинув.

Бо треба було не вислужуватися перед Ніколаєнком, а думати про наслідки своїх дій.

Дай Боже, щоб ми «вискочили» з кризи з найменшими втратами і вирулили на дорогу демократії та економічного розвитку. Україна заслужила цього. Тепер важливо, щоб громадянське суспільство не давало спуску владі, щоб вона, влада, була під постійним контролем своїх громадян.

(«Наш бізнес» (Кіровоград), 2014, 3 березня)

Шевченко vs Путін. Параноя «визволительства»

Тепер, після військового вторгнення путінської Росії в Крим, якось само собою відпало питання про «спільне відзначення» Москвою і Києвом 200-ліття від дня народження Тараса Шевченка. Один із «підписантів» відповідної міждержавної програми перебуває у міжнародному розшуку, другий в очах мільйонів українців перетворився на «маленького шизофреніка», банального окупанта-імперіаліста, який, до всього, не визнає нову українську владу. Про яке «спільне відзначення» може йти мова?!

Найцікавішим у цій ситуації є те, що Владімір Путін таки «відсвяткував» 200-ліття нашого поета: сам того не відаючи, він своїми діями «ідеально» проілюстрував знамениту поему Тараса Шевченка «Кавказ»! Майже 170 років минуло з того часу, як вона була написана, – а нічого, виявляється, не змінилося в головах російських правителів (царів, генсеків, президентів...) Микола І, заливаючи кров'ю «сині гори», завойовував Кавказ; його ж спадкоємець Путін узявся підкорювати Крим, який давно мозолив йому очі. У своїх хворобливих великодержавних видіннях московський «імператор» (чи, як багато хто каже, «Гітлер-2») бачив поверженою і всю Україну, – ну, але то вже вершина його мрій...

Нічого, отже, не змінилося у ментальності новітніх російських «царів». Їм ніщо не указ: ні міжнародне право, ні осуд їхніх дій усім світом, ні воля тих, кого вони вирішили «ощасливити»...

Поема «Кавказ» саме про це – про параною російської імперськості.

Владімір Путін, проводячи 4 березня прес-конференцію з «кримського питання», намалював просто-таки божевільну картинку: російські війська стоять за спинами (!) українських жінок, – і нехай спробують «бандерівці» й «ультранаціоналісти» в цих жінок стріляти. Ми їм покажемо! Захистимо українок (особливо, якщо вони російськомовні)! Утопимо «бандерівців» у крові!

Маячня.

Проте хіба така вже вона далека від тієї реальності, про яку писав Шевченко?

Заступали сердешну волю,
Та й цькуємо. Лягло костьми
Людей муштрованих чимало.
А сльоз, а крові? Напоїть

Всіх імператорів би стало
З дітьми і внуками, втопить
В сльозах удов'їх...

Зауважмо: наших «рідних» імперіалістів найбільше бісить чужа ВОЛЯ. Це її, сердешну, вони готові цькувати. Це її, ненависну, вони ладні будь-що потопити в крові «людей муштрованих». Аякже – «визволителі» ж!

Найлютіший Шевченків сарказм адресовано саме ось цьому чваньковитому російському «визволительству» з його зарозумілістю, пихою, жадібністю, зневагою до «чурека» й «саклі» кавказьких інородців.

До нас в науку! Ми навчим,
Почому хліб і сіль почім!
Ми християне; храми, школи,
Усе добро, сам Бог у нас!
Нам тільки ***сакля*** *очі коле:*
Чого вона стоїть у вас,
Не нами дана; чом ми вам
Чурек же ваш та вам не кинем,
Як тій собаці! Чом ви нам
Платить за сонце не повинні!
.....
Якби ви з нами подружили,
Багато б дечому навчились!
У нас же й світа, як на те –
Одна Сибір неісходима,
А тюрм! А люду!.. Що й лічить!
Од молдованина до фіна
На всіх язиках все мовчить,
Бо благоденствує!

Перечитуючи ці рядки тепер, чого тільки не згадаєш: і солодкі слова патріарха Кирила про принади «русского мира» та його ж таки заклики до українців не чинити «ожесточенного сопротивления» російським «визволителям», бо ж, бачите, проллється кров; і безпардонну брехню Путіна про те, що в Криму верховодять не російські військові, а народна «самооборона»; і самих цих брутальних військових, які ультимативно вимагають від *наших* здачі зброї і зради; і сюрреалістичне дійство на вулицях Москви й Петербурга («омонівці» затягують в автозаки протестувальників із плакатами «Миру мир!» чи «Нет войне!»); і російську інтелігенцію з її «все-

мирной отзывчивостью» (Ф. Достоєвський) – інтелігенцію, яка в ці дні майже поголовно мовчить («бо благоденствує»! бо й вона не вільна від великодержавницького синдрому!)

Путін боїться, що Україна назавжди відчалить у Європу. Він панічно боїться, що з київського Євромайдану «зараза» свободи прийде і в Росію, і його режим безславно впаде. Він усе ще вважає, що українців треба «просвітити», жорстоко відлучивши їх (нас!) від європейської «скверни» («*Ви ще темні, / Святим хрестом не просвіщенні, / У нас навчіться!*»). Він сподівається, що нас можна спокусити невичерпними можливостями бісівського російського «безпредєлу» – корупції та беззаконня («*В нас дери, / Дери та дай, / і просто в Рай, / Хоч і рідню всю забери!*»)...

Марна річ, Владіміре-Адольфе Владіміровичу-Алоїзовичу! Нічого у вас не вийде. Правда – по наш бік. І це про неї сказано в «Кавказі»: «Борітеся – поборете, Вам Бог помагає!» Саме цим і живе Україна нині.

(«Український тиждень», 2014, № 10 від 6 березня)

Верноподданные Путина, оставьте нас в покое!

Обращение к деятелям культуры России и российским писателям, поддержавшим оккупацию Украины

На землю Украины пришел агрессор – российская армия. Путин врет, делая вид, что ее там нет. Приезжайте – увидите сами. Путин попрал международное право: он осуществляет аннексию территории независимого государства.

Вы рукоплещете Путину.

Вас не смущает то, что точно так же в 1938 году в Германии рукоплескали Гитлеру? Миллионам немцев нравилось, как их фюрер «защищает» соотечественников в Австрии и Чехословакии.

Вас не смущает то, что агрессивную политику вашего государства осуждают ВСЕ страны мира? Вас не смущает бесстыдная ложь путинской пропаганды?

О лжи:

1. Евромайдан – это не «фашиствующие молодчики»; это миллионы украиноязычных и русскоязычных граждан Украины, восставших против диктатуры и коррупции во имя европейских ценностей – демократии, законности, прав человека.

2. Никакого «вооруженного захвата власти» в Украине не произошло: Янукович, на совести которого больше сотни человеческих жизней, с позором сбежал из страны, и вполне легитимный Верховный Совет конституционным большинством избрал новое правительство (в конце концов – это наше дело, как нам менять свою власть).

3. «Преследования» и «ущемления» прав русскоязычных в Украине – нет; Конституция и законодательство Украины защищают все языки и все культуры в нашей стране; даже у профессиональных путинских пропагандистов нет фактов «преследования», есть только выморочная ложь.

4. Крымский «референдум» не имеет ничего общего со свободным волеизъявлением крымчан: мало того, что он противоречит Конституции Автономной Республики Крым и Конституции Украины, – проводить его будут под прицелом автоматов российских солдат.

Вы напрасно думаете, что оккупация – это путь к взаимопониманию наших стран и наших народов. Ваши «заботы» об «общей истории», «общих корнях» и «духовных истоках» – это старая, как мир, риторика империи, тоскующей об утраченном величии и делающей вид, что она «освобождает» и «защищает» кого-то.

Все это всегда плохо заканчивалось. Не получилось когда-то у российских царей с Польшей и Финляндией. Не получилось у Гитлера. Не получилось у советских генсеков (Венгрия, Чехословакия, Афганистан...). Не получится и с Украиной, не сомневайтесь.

Поэтому – оставьте нас в покое. Мы сами с собой разберемся. Мы знаем, что далеко не все в России думают так, как вы. Что есть Россия Герцена и Сахарова. Именно с такой – свободной от великодержавного синдрома – Россией и связаны наши надежды на мир и взаимопонимание.

И последнее: поддержав оккупацию Украины, вы лишили себя морального права ступать на украинскую землю.

Агеева Вера, доктор филологических наук, профессор Национального университета «Киево-Могилянская академия»
Андрухович Юрий, писатель
Билялов Билял, художественный руководитель и директор Крымскотатарского академического театра, глава правления Крымской региональной организации Национального Союза театральных деятелей Украины, заслуженный деятель искусств Украины
Брюховецкая Лариса, кинокритик, главный редактор журнала «Кіно-Театр»
Брюховецкий Вячеслав, Герой Украины, почетный президент Национального университета «Киево-Могилянская академия»
Веретельник Роман, литературовед, профессор Национального университета «Киево-Могилянская академия»

Войтенко Володымыр, киновед, член Украинского Оскаровского комитета
Гранко Ярослав, заместитель председателя Национального союза театральных деятелей Украины, заслуженный деятель искусств Украины
Гарань Алексей, доктор исторических наук, профессор Национального университета «Киево-Могилянская академия»
Корниенко Нелли, академик, доктор наук, директор Национального центра театрального искусства им. Леся Курбаса
Ильницкий Николай, член-корреспондент Национальной академии наук Украины, профессор кафедры теории литературы и сравнительного литературоведения Львовского национального университета имени Ивана Франко
Козак Богдан, народный артист Украины, лауреат Национальной премии им.Тараса Шевченко
Малкович Иван, поэт, издатель
Моренец Владимир, доктор филологических наук, профессор Национального университета «Киево-Могилянская академия»
Недашковская Раиса, народная артистка Украины
Панченко Владимир, доктор филологических наук, профессор
Пастух Тарас, доктор филологических наук, профессор Львовского национального университета им. Ивана Франко
Пронкевич Александр, доктор филологических наук, профессор, директор Института филологии Черноморского государственного университета им. Петра Могилы (Николаев)
Стефанова Галина, актриса, лауреат премии им. Василя Стуса
Танюк Лесь, Народный артист Украины, Председатель Национального Союза театральных деятелей Украины, народный депутат ВР пяти созывов
Тодоров Игорь, доктор исторических наук, профессор Донецкого национального университета
Трымбач Сергей, кинокритик, киносценарист

(«Українська правда», 2014, 14 березня; «Український тиждень», 2014, 14 березня та ін. сайти)

«Патриотический сифилис» російської інтеліґенції у часи давні й сьогочасні

«Но всё-таки их надобно задушить,
и наша медленность мучительна...»
Алєксандр Пушкін

У Росії вишиковуються черги «деятелей культуры», готових розписатися у своїй вірнопідданості Владіміру Путіну. Імениті кумири театральних сцен, концертних залів, кіно-

екранів блискавично, наче в якомусь химерному маскараді, перетворюються на банальних імперіалістів a la Жіріновській. Ось вони, захекані, мчать до Списку, що його благословив «височайший» перст, аби й собі прикластися, засвідчивши свою відданість «общей истории», «общим корням» і «духовным истокам». Вони – зовсім не проти, аби Владімір Владіміровіч «по-братськи» поставив на місце «хохлов», нагадавши їм (нам!) про «общность народов»...

Вони – за окупацію України. За БТРи й танки на наших дорогах, вулицях, полях.

Вони – за те, щоб Путін «проковтнув» Крим, скориставшись відомою методою Гітлера, який у 1838-му так само «поласував» Австрією і Чехословаччиною.

Вони – свідомі, стихійні чи ситуативні шовінюги з «метеликами» на шиї – біжать, трюхикають, чимчикують, шкандибають, крокують, повзуть: Баталов, Безруков, Говорухін, Лещенко, Расторгуєв, Сенчина, Соломін, Табаков, Хазанов... Попереду, звісно ж, – «землячки»: Башмет, Бистрицька, Лановий...

Огидне видовище. Проте чи таке вже несподіване?

Зовсім ні: «звільняти» чужі землі від неправильних влад, «захищати» по всьому світу «соотєчествєнніков» – улюблене заняття імперій, Російської – зокрема й особливо. І коли настає час «звільнення», на широких просторах Росії завжди починається моторошна, нестримна епідемія «патриотического сифилиса» (О. Герцен). Так було багато разів...

У далекому 1830-му, скажімо, Алєксандр Пушкін, дізнавшись, що в Польщі почалося повстання (листопад 1830 року), написав доньці Кутузова Єлєні Хітрово: «Известие о польском восстании меня совершенно потрясло. Итак, наши исконные враги будут окончательно истреблены. [...] Мы можем только жалеть поляков. Мы слишком сильны для того, чтобы ненавидеть их, начинающаяся война будет войной до истребления – или по крайней мере должна быть таковой».

А 1 червня 1831 р. у листі до Вяземського Пушкін висловився іще рішучіше: «Но всё-таки их (поляків. – *В. П.*) надобно задушить, и наша медленность мучительна».

Як вам ці «людинолюбні» імперативи і цей градус нетерпіння співця російської мілітарної потуги?

Тоді ж таки, в 1831-му, Алєксандр Пушкін у патріотичному «контрпропагандистському» пориві звернувся до шефа жандармів Бенкендорфа з пропозицією щодо заснування політичного журналу: «Ныне, когда справедливое негодование и старая народная вражда, долго растравляемая завистью, соединила всех нас против польских мятежников, озлобленная Европа нападает покамест на

Россию не оружием, но ежедневной бешеной клеветою… Пускай позволят нам, русским писателям, отражать бесстыдные и невежественные нападки иностранных газет»...

Знайома риторика, чи не так? Про цю «озлобленную Европу» (та ще, звичайно, сяку-таку Америку) й нині чуємо щодня. Путінський оракул Дмітрій Кісєльов навіть пригрозив Сполученим Штатам, що Росія може перетворити їх на «радіоактивний попіл»...

Куди вже далі?! Розмах Пушкіна був усе-таки скромнішим, хоча теж загрозливим для ворогів із Європи: «Так высылайте ж к нам, витии, / Своих озлобленных сынов: / Есть место им в полях России, / Среди нечуждых им гробов», – лякав він французьких депутатів, які закликали підтримати поляків.

Тож коли російське військо потопило Варшаву в крові, Пушкін тріумфував. Разом із Василем Жуковським вони навіть книжечку видали – «На взятие Варшавы» (1831). Сам Ніколай I вірші для неї замовляв...

Сильний спалах «патриотического сифилиса» був у Росії і в 1863-му, коли Польща знову збунтувалася. Придушувати повстання цар покликав Муравйова-«вішателя» – і його призначення, писав Корнєй Чуковскій, «вызвало в русском обществе большой прилив националистических чувств». Через якийсь час Петербург улаштував Муравйову урочистий прийом, і серед тих, хто вітав «диктатора», був також відомий ліберал (син польки, до речі!) Ніколай Нєкрасов. Він вручив диктаторові вірнопідданський мадригал, у якому порівнював Муравйова з «архангелом Михаилом»:

Вся Россия бьет тебе челом
Чтобы ты виновных не щадил.

«Чтобы ты виновных не щадил» – це, звичайно, пушкінська традиція в російській поезії XIX століття; це пряме продовження незабутнього: «их надобно задушить»…

Голос Алєксандра Герцена, який тоді, в 1863-му, підтримав поляків у їх праві на свободу, губився у могутньому хорі «сифілітиків»...

Нині голосів у герценівської Росії, на щастя, більше, значно більше, ніж колись. Проте – чи вистачить їх, щоб ідеал *вашої і нашої свободи* не був розчавлений путінським чоботом і модними туфлями вірнопідданих бравого «самодержця»?

(«Український тиждень», 2014, № 12 від 20 березня)

Синдром Калнишевського

Коротка історія «граблів» по-українськи

5 червня 1775 року припинила своє існування Запорозька Січ (так звана Нова Січ, заснована у 1734 р. на річці Підпільній). Після того, як її оточили війська генерала Петра Текелія, у кошового отамана Петра Калнишевського вибір був невеликий: або здатися, або оборонятися і загинути…

В обох випадках фінал мав бути однаковий: Єкатеріна II звеліла знищити Січ. Для неї цей військовий орден став зайвим клопотом. Російська імперія, уклавши з Туреччиною вигідний для неї Кючук-Кайнарджійський мир (1774), розширила і зміцнила свої південні кордони. Обумовивши в пунктах договору, що Кримське ханство стає незалежною від Туреччини державою, Росія планувала подальшу його анексію. Таким чином, Січ як збройний форпост ставала непотрібною імперії. Тим паче – після заснування Азовської губернії, на території якої розміщувалися кілька добре укріплених фортець.

А якщо врахувати, що восени 1774 року Єкатеріна II приборкала «пугачовщину», що її фаворит Григорій Потьомкін, генерал-губернатор Новоросії, перебував у зеніті своєї могуті, – то сумнівів не залишається: Запорозька Січ була фактично приречена...

25 травня 1775 р. від фортеці Святої Єлисавети (нині – Кіровоград) у напрямку Запорозької Січі вирушив корпус генерала Текелія, до складу якого, за свідченням історика Аполлона Скальковського, входило 8 полків регулярної кавалерії, 20 гусарських і 17 пікінерних ескадронів, 10 піхотних регулярних і 13 донських козацьких полків. Через десять днів військо Текелія оточило Січ з усіх боків. Опору напасникам ніхто не чинив: козаки напередодні відзначали свято Трійці; святкували, вочевидь, і вартові, тож появу ворога проспали. Та й чи вважали запорожці ворогом російське військо, з яким раніше не раз ходили на Крим?

Що ж до укріплень, то вони не стали перешкодою для Текелія. Рів довкола Січі давно засипався, а вал, писав Скальковський, «слугує козакам дорогою в поле, рогатки ж через козацьку безпечність ніколи не опускаються».

Настав вирішальний момент. Текелій оголосив кошовому Петру Калнишевському ультиматум, давши йому дві години на роздуми. Не здастеся – буде штурм.

Старшини й духовенство довго радилися і, зрештою, вирішили здати Січ. Хоча козаки ладні були битися із царським військом. Калнишевському й архімандриту Володимиру Сокальському

(який став архімандритом завдяки указу імператриці!) довелося докласти чимало зусиль, щоб відмовити їх від збройного опору. Мовляв, проллється «православна кров», та ще й марно, адже військо Текелія он яке велике й сильне. «Москаль нас атакував кругом і наставив на нас всю артилерію», – казав козакам Калнишевський.

Старий – 103-річний – запорожець Микита Корж, якого через багато років розпитували про «атакування Січі», згадував, що після того, як ухвалено було здатися, делегація козаків пішла до намету Текелія... з хлібом-сіллю! «Великодушний» генерал хліб-сіль прийняв, проте це не врятувало кошового Калнишевського. Разом із писарем Глобою та суддею Головатим він був заарештований і відправлений до Москви. Згодом Єкатеріна II розпорядиться, щоб усіх трьох було заслано в монастирі, де вони й доживатимуть віку.

Казну й архів Січі конфіскували; дещо з церковних цінностей Текелій забрав до свого маєтку в Новомиргороді; спустошену ж Січ артилерія зрівняла із землею. Територія на Подніпров'ї, досі контрольована запорожцями, увійшла до складу Новоросійської губернії. За військову операцію, що завершилася безкровно, генерал Текелій отримав орден св. Олександра Невського.

А козаки-запорожці... Вони вирішували свою долю хто як. Частина старшин «перелицювалася» у дворян. Козацькій «сіромі» дозволити вступити в драгунські й гусарські полки. Потьомкін (він же «козак» Грицько Нечеса!) сформував навіть «кіш вірних запорожців»... Ну, а ті, хто не захотів розлучатися з козацькою вольницею, подалися шукати інших земель...

Єкатєріна II тріумфувала: «4 июня нашим Генерал-Порутчиком Текеллием со вверенными ему от нас войсками занята Сечь Запорожская в совершенном порядке и полной тишине, без всякого от Козаков сопротивления, – констатував Маніфест імператриці. – Нет теперь более Сечи Запорожской в политическом ее уродстве, следовательно же и Козаков сего имени…»

Ця сумна історія згадалася у березневі дні 2014-го, коли Крим майже «без всякого от Козаков сопротивления» відходив до Росії. Усе змішалося в кримському «казані»: і «яловість» політичного керівництва української держави, і героїзм моряків, офіцерів та солдат, які врукопашну намагалися захищати свої кораблі й військові частини, і ганьба тих, хто зрадив присязі, і трагедія втрати територіальної цілісності України...

Коли все закінчилося, виконувач обов'язків міністра оборони Ігор Тенюх доповів парламенту, що з 18,8 тисячі українських військових на материк готові повернутися тільки 4,3 тисячі. Що ж до військової техніки, то Владімір Путін «великодушно» наказав віддати Україні танки, кораблі, бронемашини та літаки, які дісталися

Росії як «трофеї». Щоправда, його «великодушність» стосувалася лише тих кораблів і тих військових частин, які не здалися...

Гірка бувальщина. Можна було б і не згадувати її, аби не навіювати «пораженческих» настроїв, проте... Мусить же чогось навчити нас історія «граблів», на які ми героїчно наступаємо!

2014, 30 березня
(Друкується вперше)

Єлизавета Милорадович та її «пігмаліонівський» витвір

Єлизавета не втомлювалася нагадувати закоханому в неї Григорієві Милорадовичу, що він «сын Украины, колысь свободной»

Ім'я Єлизавети Милорадович (1832–1890) згадується переважно в контексті українського меценатства. Реєстр добрих справ Єлизавети Іванівни й справді значний. Активна діячка полтавської «Громади» початку 1860-х років, вона допомагала жіночій гімназії, книжковим видавництвам, українським недільним школам, за власний кошт заснувала школу в селі під Полтавою; підтримувала львівську «Просвіту» й галицький журнал «Правда»; дала 9 тисяч гульденів на заснування Товариства імені Шевченка у Львові. «Енциклопедія українознавства» свідчить, що Єлизавета Милорадович була «під ковпаком» у жандармів. Її підозрювали у «мазепинстві»: відома полтавська діячка начебто керувала товариством, що мало на меті відродити в Малоросії гетьманські порядки!

Усе це важливі факти біографії незвичайної жінки, проте – що знаємо ми про її особистість, внутрішній світ? Небагато. А тим часом така можливість є, і з'явилася вона після того, як у Чернігові було видано книжечку «До тебе прихильна, дарма, що кавалергард» (2002 р.), до якої увійшли 20 листів Єлизавети Милорадович до графа Григорія Милорадовича.

Листуватися з Григорієм Олександровичем Милорадовичем (1839–1905) Єлизавета Іванівна почала влітку 1860 року, перебуваючи у Відні на лікуванні. Їй, доньці полтавського губернського маршала Івана Михайловича Скоропадського (і тітці майбутнього гетьмана Павла Скоропадського!) йшов тоді 29-й рік, причому 12 із прожитих літ вона вже провела в заміжжі з багатим, старшим за неї на чверть століття (!), поміщиком, якого ледве терпіла, називаючи його в листах до молодого графа «Дидом». Із Левом Милора-

довичем у них був син, і тепер саме він став для Єлизавети Іванівни найбільшою втіхою...

Григорій Милорадович був молодший за неї на сім років. Закінчивши Пажеський корпус, він якийсь час служив при імператорському дворі. У липні 1859-го отримав звання поручика Кавалергардського полку; звідси й іронія Єлизавети Іванівни: «До тебе прихильна, дарма, що кавалергард» (ці слова написано по-українськи!). До військової кар'єри свого друга вона взагалі ставилася скептично. Часом іронізувала над його «усердной службой на сторожах у тела императрицы». Нагадувала, що він «потомок Полуботка» і що його «истинное назначение» – «быть полезным человечеству, а не потешать Романовское отродье» (!). А коли Григорій в одному з листів написав, що, можливо, переведеться на Кавказ, Єлизавета Іванівна буквально вибухнула докорами: «Это желание мне дико. Я понимаю, для пылкой души некоторую прелесть в опасности; понимаю наконец развитое честолюбие, внушающее желание получать награды. Война за свободы, война для защиты отечества против нападка сильного врага – все это дело святое; но отымать у несчастных черкес свободу, их единственное достояние, раздражать их, чтобы искать право защищаясь, быть награжденным, все это варварство, недостойное тебя, мой друг».

Натомість радила Григорію зайнятися поширенням грамотності серед солдатів, впливати на молодих офіцерів: «Направляй их оставлять военную службу, а если необходимость велит справлять лакейскую должность караулов и т. д. и потешать царя, то помоги бедным юношам не опошлиться!» Пропонувала влаштуватися мировим суддею десь у Полтаві чи в Чернігівській губернії, адже починалася пора реформ, а отже, думалося, на справедливість і чесність з'явиться запит. Посада судді дасть можливість «узнать поближе народ и защитить бедного мужика от нападков сильного»...

Вельми характерні ці сподівання перших років після смерті Ніколая I, ці ліберальні настрої, що поширилися у середовищі різночинної інтелігенції, а також в аристократичних колах, до яких належала і Єлизавета Милорадович. Настав час суспільних надій, активізації громадського життя, національно-культурного пробудження «окраїн» Росії...

Григорій таки прислухався до порад: у квітні 1862 року він, тепер уже штаб-ротмістр, пішов у відставку і невдовзі обійняв посаду мирового посередника у Городнянському повіті Чернігівської губернії. У 1863-му був нагороджений почесним знаком «за труды по освобождению крестьян»... Усе сталося так, як і хотіла Єлизавета Іванівна. Вона ж то бачила, розуміла, що Григорій Милорадович –

людина небуденна. В одному з листів назвала його *писателем*. Так і було: граф ще в юності захопився історичними дослідженнями, у родинному маєтку в Любечі збирав колекцію документів минулих століть, у 16-річному віці дебютував як автор статей про чернігівську старовину...

У почутті Єлизавети Іванівни до Григорія було щось материнське, навіть дидактичне. Вона добре розуміла стан душі свого заочного «співрозмовника», по-юнацьки закоханого в неї, проте... «Я испугалась силы твоей любви и не могу возвратить тебе тем же чувством, – пояснювала Єлизавета Іванівна. – Утомленная душа после горьких опытов в жизни ищет успокоения и дружбы, а слово любви, предвестник новых бурь и непогод, смущает ее». Почувалася фаталісткою, нарікала на хвороби, обтяжливість провінційного життя-буття, набридливу опіку з боку «Дида»... Звісно, вона трохи кокетувала, коли писала Григорію: «И ты любишь, мой друг, эту душевную развалину, эти обломки сердца; неужели ты воображаешь, что на окаменелой почве от бурь и времени может прижиться растение в полном цвете и красе пересаженное?»

Виявилося, однак, що «растение» таки живе: у кожному разі, ставлення Єлизавети Іванівни до Григорія Милорадовича було чимось більшим, ніж просто дружба. Вона й сама цього не заперечувала, тому закінчувала свої листи не зовсім «по-материнськи»: «Целую тебя нежно-нежно, столько сколько люблю». І від його заочних поцілунків також не відмовлялася, тільки нагадувала, що «Дид» щось підозрює, читаючи її кореспонденцію («Странно он тебя целует», – дивувався «Дид», ретельно «вивчаючи» листи Григорія, свого племінника, до речі!) Через те просила «друга» писати їй по-французьки. Або ще так: «замени слово "целую" – "кланяюсь". Я буду знать, что это значит».

Ну що це, як не легенький любовний шифр?!

У листах Єлизавети Милорадович багато гіркоти, яка виказує болісну драму цієї жінки. Вона була людиною широких інтересів, готовою кинути виклик оточенню заради «іншого життя», задля інших цінностей, що виходили за межі обивательських уявлень, – проте можливостей для самореалізації мала не так багато. Звідси й гіркота. «Женщине, сбросившей с себя общепринятую личину добродетели, нарушивши приличия, свет ничего не прощает», – написала вона одного разу. Щось було в ній від героїні роману Марка Вовчка «Жива душа» (1868), яка так само бореться із «пошлостью» довкола себе, намагаючись знайти точки прикладання власних сил.

Єлизавета Милорадович знаходила їх передусім у філантропії, меценатстві, проте враження таке, що її потенціал був значно біль-

шим. Її кумири – Олександр Герцен і Джузеппе Гарібальді. (Якось замовила для свого малого сина гарібальдійське вбрання – теж промовиста деталь!) Вона уважно стежить за політичними подіями в Європі, уболіває за Італію та Угорщину, які борються за свою свободу. В Австрії ж бачить «совершенную Николаевщину» (себто – порядки, схожі на ті, що їх у Росії запроваджував Ніколай І). «Звон герценовского колокола здесь не слышен», – додає, і ця ремарка зайвий раз свідчить, до яких саме звуків прислухалася Єлизавета Іванівна. Вона читає «Колокол», поширює його, і часом сама висловлюється у листах до Григорія Милорадовича цілком «по-герценівськи». Її енергійна натура поривається до дії, проте є сили й обставини, що стримують жінку. Це схоже на внутрішній конфлікт: «Быть может, и к лучшему, если я не останусь в Италии; соседство Гарибальди опасно для меня; слово свободы слишком упоительно; я видела из общества Венгерцов, сколь для меня опасна патриотическая сфера, и, конечно, вмешалась бы в политические дела, за которые дорого могла бы приплатиться, а у меня Гриця (син. – *В. П.*), и жизнь моя принадлежит ему одному».

І це, по суті, рефрен: хочеться чогось більшого, а доводиться задовольнятися малим. Єлизавета Іванівна втішається жадібним читанням книг (серед яких, до речі, вся тодішня українська література з періодикою включно); вивчає англійську мову; береться писати «для знакомых моих венгерцев» історію України; займається шкільництвом… Але все це не те, не зовсім те… І в якийсь момент читачеві листів Єлизавети Милорадович починає здаватися, що вона натхненно, наче Пігмаліон, «ліпить» свій ідеал із закоханого в неї графа! Не маючи змоги реалізувати себе сповна, мимоволі намагається втілити свої мріяння бодай *через нього*! Пересилає йому статті улюбленого Герцена, «заражає» політикою, «навіює» думки про емансипацію селян... І раз у раз, не втомлюючись, нагадує молодому графу: ти – «потомок Полуботка», ти – «юный свободный казак, сын Украины, колысь свободной». Здається, що й про Італію та Угорщину розповідається у листах неспроста: приклад боротьби італійців та угорців за свободу мав чогось-таки навчити «потомка Полуботка»...

xxx

Григорій Милорадович зробить блискучу кар'єру. Він повернеться в армію, дослужиться до звання генерал-лейтенанта, отримає купу орденів. В останній рік життя буде призначений сенатором. Проте головне все ж не це: Милорадович стане визначним

істориком, автором важливих генеалогічних досліджень (жаль, що його праці не перевидаються; архів же Милорадовича, у якому був і унікальний щоденник 1875–1905 років, утрачено)...

Чи таким хотіла бачити свій «пігмаліонівський» витвір Єлизавета Милорадович? Хтозна. Відповідь на це запитання вона нам не залишила.

(«Український тиждень», 2014, № 16 від 17 квітня)

Статусні ігри

Чого домагаються ревнителі «другої державної»?

Протягом 15 років – від грудня 1989-го, коли Верховна Рада УРСР (!) прийняла Закон «Про мови в Українській РСР», що визначав українську мову як державну, і аж до вересня 2004-го, коли почалася чергова президентська кампанія, – в Україні не було зафіксовано жодних «мовних» конфліктів. Після довготривалого комуністичного експерименту, метою якого було перетворення націй на «новую историческую общность – советский народ», процес «українізації українців» виглядав як цілком природне повернення до основ національного буття, тим паче, що відбувався він помірними темпами і якихось політичних збурень не викликав.

Ініціаторами спекуляцій довкола делікатного мовного питання стали російські політтехнологи з виборчого штабу кандидата в Президенти В. Януковича. Саме тоді, в 2004-му, в рекламних роликах майбутнього власника Межигір'я з'явилася карта поділеної України, а електорату почали вбивати в голови, що хтось начебто вважає російськомовне населення півдня та сходу країни «другим сортом» і навіть ладен відгородити його від «першосортної» частини України колючим дротом. Йосип Кобзон у тих-таки роликах заспівав про «гражданскую войну», а негідники різної масті взялися сіяти ненависть до всього українського. Мовна карта розігрувалася повним ходом, проте до громадянської війни, обіцяної Кобзоном та його політичними «аранжувальниками», тоді, слава Богу, не дійшло.

Не дійшло б і тепер, якби не кремлівські сценаристи, які вирішили, що з українською державністю «пора кончать». Тему «другої державної мови» знову витягли «з рукава» – і ось уже Путін разом із його диверсантами (у камуфляжі й без нього) вимагають термінової федералізації і нової русифікації України. Їм потрібен розвал нашої держави, і вони чудово знають, у який спосіб цього можна досягти.

Проте я все ж не про Путіна з його диверсантами хотів би вести зараз мову, а про нас. Про українське суспільство і про тих, хто взявся очолювати державу в цей драматичний час, коли на кін поставлено надзвичайно багато, якщо не все. Спробую говорити абсолютно по суті. Передусім: у чому полягає мовний дискомфорт людей, які живуть на Півдні і Сході, і чи існує він узагалі? Емпіричний досвід підказує, що такої проблеми немає, вона вигадана. Навіть тепер, навесні 2014 р., в умовах нечуваної за масштабом і цинізмом пропагандистської кампанії ЗМІ Росії, спрямованої проти України, понад 70 відсотків російськомовного населення на наших теренах заперечують факт утисків їхніх прав. Зрештою, це видно й неозброєним оком: достатньо лишень згадати про кількість україномовних шкіл на Донбасі чи в Криму, або про ятки з друкованими періодичними виданнями будь-де, в т. ч. й у Києві та Львові.

У чім же тоді річ? На що опираються пропагандисти «другої державної»? Соціолог Олександр Вишняк, автор ґрунтовного монографічного дослідження «Мовна ситуація та статус мов в Україні: динаміка, проблеми, перспективи» (2009) свого часу зафіксував, що певний неспокій серед жителів Донбасу й Криму викликають «деякі проблеми в освітній сфері» та «ділова документація» як форма «спілкування з адміністративними органами». Проте «говорити про масовий чи системний характер мовної дискримінації російськомовного населення не доводиться», робив висновок Вишняк, рекомендуючи політикам усе ж демонструвати «чутливіше ставлення» до настроїв російськомовного населення Донбасу й Криму.

Але хіба наші політики читають наукові праці, їм адресовані? Їх більше цікавлять можливості популістської риторики. Те, що вони зараз говорять про мовну політику, схоже на якесь лепетання, гру в слова – та й годі. Жодної конкретики, зіпертої на аналіз реалій; суцільне пустодзвонство й демагогія. Ось Сергій Тігіпко каже, що пенсіонери не можуть прочитати без словника інструкції до ліків, – і тут-таки вимагає, щоб у новій Конституції України за російською мовою було закріплено статус «другої державної»! Стривайте, але ж це банальна підміна питань! Проблема інструкцій до ліків (якщо вже вона існує) вирішується не зміною статусу мов. Це лише маленька деталь у царині реальної мовної політики, якщо тільки хтось нею займається у нашій державі. І так хоч куди глянь: замість того, щоб повсякчас моніторити ситуацію, делікатно її урегульовувати, люди, обтяжені високими посадами й повноваженнями, надають перевагу «авралам». Лініві й безвідповідальні, вони найчастіше «уповають» на те, що все якось вирішиться саме по собі. І тільки коли вже запахне смаленим, починають ме-

тушитися, змагаючись, хто сильніше вдарить себе в груди, підіграючи вже й не настроям своїх виборців, а тій-таки пропаганді з ворожого боку.

І тоді починається гра в слова. В. о. Президента Олександр Турчинов запевнює, що «для досягнення миру й злагоди між громадянами України буде забезпечено право обласних, міських і районних рад приймати рішення про надання на території відповідного регіону паралельно з державною українською мовою офіційного статусу російській чи іншим мовам, якими розмовляє більшість місцевого населення». Прем'єр Арсеній Яценюк обіцяє закріпити «спеціальний статус для російської мови і захист цієї мови», а заодно «спеціальний статус для будь-якої іншої мови на території відповідної територіальної громади». Лідер «Третьої республіки» Юрій Луценко вигадує взагалі щось химерне: «з огляду на постійні маніпуляції Кремля (!), російській треба надати статус. Я проти статусу офіційної, бо це та сама державна. Думаю, треба проголосити для російської мови статус захищеної державою (?!) мови»...

Таке враження, що Турчинов не знає, що права, про які він говорить, УЖЕ закріплені в чинному законодавстві, а Яценюк і Луценко просто жонглюють словами. Причому, зверніть увагу, всі троє торочать про СТАТУС. Про якийсь особливий («спеціальний», «офіційний») статус російської мови, або ж «будь-якої іншої мови на території відповідної територіальної громади». Хоча коню ясно, що не в статусі річ. Річ у здатності чи нездатності політиків на практиці послідовно здійснювати розумну мовну політику, яка б забезпечувала громадянам їхні права.

Утім, говорячи про **права**, не слід забувати й про **обов'язки** громадян. Адже виглядає так, що ревнителі «другої державної» насправді домагаються створення у країні таких собі «зон», абсолютно вільних від української мови! Це і є шлях до роз'єднання України, себто – до розсипання держави, про що й мріє Путін. Запровадження «другої державної» створить передумови для того, щоб для значної частини населення українська мова стала зовсім непотрібною (саме так відбувається у Білорусії з білоруською). У нас і так українська почувається не надто вільно, а що буде далі? Україномовні ставатимуть усе «двомовнішими», а російськомовні – безнадійно «одномовними»?! Не маю сумніву, що перспектива проглядається саме така.

Після того, як 23 лютого 2014 р. Верховна Рада поспішно скасувала закон Колесніченка – Ківалова, а в. о. Президента Турчинов ветував це рішення парламенту, було обіцяно, що спеціальна робоча група підготує новий «мовний» закон, який збалансує інтереси всіх мовних груп. Проте час сплив, а результату поки що не

видно. Хоча ще влітку 2012-го т. зв. «група Кравчука» розробила цілком конструктивний законопроект, в основу якого покладено ідеї Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» (спотворені законом Колесніченка – Ківалова, який надавав переваги виключно російській мові). Його й можна було тепер доопрацьовувати й приймати в остаточній версії. Якщо, звісно, для того є відповідна політична воля народних депутатів.

На жаль, свідомість багатьох із них затьмарила ідея «другої державної». Очільники ж держави – задкують, влаштовують політичну еквілібристику. Кабмін намірився пропонувати Верховній Раді прийняти спеціальний закон, на підставі якого можна буде провести «консультативний референдум» щодо розширення повноважень органів місцевого самоуправління, а також офіційного статусу російської мови в окремих регіонах. От тільки для чого це? Хіба в 2012 р. після скандального ухвалення закону Колесніченка – Ківалова обласні ради Півдня і Сходу не поприймали рішення щодо надання російській мові статусу регіональної, забезпечивши їй тим самим усе, що тільки можна забезпечити? То чого домагаються тепер іще? І навіщо їм підігрувати?

Податлива тактика нинішньої влади викликає уже не тільки сумніви й запитання. Вона вселяє почуття тривоги, адже ми бачимо, до чого призводять нерішучість та ухильність. Невже й мову «птенцы гнезда Юлиного» готові здати так, як здали Крим? Якщо це справді так, то будьмо певні, що український національний організм достатньо сильний, щоб чинити належний опір угодовству, яке, як відомо, завжди закінчується однаково – політичним самогубством.

(«Український тиждень», 2014, № 19 від 7 травня)

Вітальне слово до випускників НаУКМА 2014 року

Дорогі колеги, друзі!

Двадцять років тому відроджена з попелу Києво-Могилянська академія благословила в життєву путь перших своїх випускників. Тоді, в 1995-му, їх було всього шестеро. Цього року дипломи отримують 926 бакалаврів, спеціалістів і магістрів. За військовими мірками – це 2 батальйони, у складі яких – роти, взводи, відділення добре озброєних знаннями фахівців майже 20-ти спеціальностей.

Я знаю, що це погана метафора. Але така наша реальність 2014 року: ви – перші могилянці, які отримують документи про освіту в умовах війни, російсько-української війни.

Путінська Росія ненавидить нас за те, що ми – є і що ми – інші. Це руйнує її міфи про власну історію і велич. Вона мстить нам, бо ми повертаємося в Європу. Вона хоче, щоб її всі боялися, – а тим часом сама боїться, що дух Майдану перекинеться на її простори, і то буде не тільки крах чинного політичного режиму, а й кінець Росії, адже Росія і демократія – несумісні.

Настав момент істини, причому не тільки для України, а й для всього світу. Те, що відбувається на сході нашої країни, стосується всієї Європи і, зрештою, усіх материків. Нам випали тяжкі випробування, проте ми мусимо вийти сильнішими з тієї драми, яку переживаємо нині.

І ми таки станемо сильнішими, оскільки за останні півроку здобули безцінний досвід відстоювання **свободи**. І це тепер досвід кожного з вас.

Не треба думати, що світ любить слабких, казав Михайло Драгоманов; світ цікавиться лише тими, хто відбивається. Ми вчимося відбиватися. Ми стаємо гордою нацією, здатною повалити тупу й жадібну диктатуру. Ми стаємо громадянським суспільством, готовим контролювати владу. Ми маємо героїв, які положили за нашу свободу душу й тіло, – і Небесну сотню, і тих воїнів, що полягли на Донбасі, аби ви мали можливість отримати дипломи з тризубом, а не з двоголовим орлом.

Ми будемо сильними, якщо в наших серцях стукатиме попіл Клааса, якщо навіть у дні радості, як сьогодні, будемо згадувати про юнаків, які відлетіли назавжди.

Вічна їм пам'ять!

Ми обов'язково станемо сильними. І не тільки тому, що на нашому боці «правда і воля святая», а й тому, що зараз в Україні відбувається зміна еліт. Ми надто довго й важко прощалися з «совком», із радянщиною, її психологією і символікою, проте час настав: «совок» усе ж відходить. І ми точно станемо сильнішими, якщо у структурах влади, на ключових позиціях суспільного життя, в економіці буде більше вас, могилянців.

Ми приречені стати сильними, – якщо, звісно, вас не поглине своїми спокусами благословенний закордон; якщо ви знайдете себе тут, якщо зумієте максимально самореалізуватися як фахівці високого класу.

Ми неодмінно станемо дужчими, якщо кожен із вас буде щасливим. А бути щасливим – означає бути потрібним: суспільству, колегам та друзям і, звичайно ж, родинам. Нехай ваші сім'ї стануть

островами вашого душевного комфорту. Народіть і виростіть дітей, розумніших од себе. Тільки **мудрішими** залишайтеся все одно ви, – аж до тих пір, поки ваші діти підростуть і таки непомітно стануть мудрішими за вас.

Вірю, що ви зріднилися з Могилянкою і її унікальним духом розуму й свободи. Знайте, що роки, проведені в її стінах, – це солодкий мед вашої молодості. Повірте, ми старалися бути корисними й невредними: люблячи вас, ми намагалися зробити так, щоб нектар, який ви тут збирали протягом чотирьох чи й шести років, був поживним і цілющим. Тому – згадуйте часом і нас, своїх старших колег. Згадуючи ж, знайте, що ми – разом, і що разом нас багато, а коли нас багато – ми сильні і нас не подолати!

І як каже вже не тільки український, а й литовський президент – СЛАВА УКРАЇНІ!

28 червня 2014 р.

567331

Наукова бібліотека
Національного університету
«Києво-Могилянська
академія»